

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 110 L

(2023–2024)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i tvisteloven og straffeprosessloven
mv. (gjenåpning for sivile krav fremmet
i en straffesak mv.)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	4.3.2	Uskyldspresumsjonen	31
			4.3.3	Forbudet mot tilbakevirkende lover etter Grunnloven § 97	32
2	Bakgrunnen for lovforslaget	7	4.4	Svensk og dansk rett	33
2.1	Høringsnotat 30. juni 2023	7	4.5	Forslaget i høringsnotatet	33
2.2	Høringsnotat 15. desember 2023 ..	8	4.6	Høringsinstansenes syn	35
			4.7	Departementets vurdering	37
3	Plikten til å oppgi navn og andre opplysninger i saker med sperret adresse mv.	11	4.7.1	Behovet for et unntak fra lengstefristen	37
3.1	Bakgrunn	11	4.7.2	Unntak fra lengstefristen i saker der straffesaken gjenåpnes	38
3.2	Gjeldende rett	11	4.7.3	Unntak fra lengstefristen i saker der det begjæres særskilt gjenåpning	39
3.2.1	Plikten til å oppgi navn og andre opplysninger ved innledningen til parts- og vitneavhør	11	4.7.4	Tilbakebetaling av utbetalt erstatning	40
3.2.2	Vedtak om sperret adresse etter folkeregisterloven § 10-4	13	4.7.5	Begjæring av gjenåpning etter den domfeltes død	40
3.2.3	Vedtak om fiktiv identitet etter politiloven § 14 a	14	4.7.6	Tilbakevirkende kraft for unntaket fra lengstefristen	41
3.3	Grunnloven og internasjonale forpliktelser	15	4.7.7	Forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget	42
3.3.1	Plikten til å sikre retten til liv, helse og frihet mv.	15			
3.3.2	Retten til kontradiksjon	16	5	Økonomiske og administrative konsekvenser	43
3.4	Forslaget i høringsnotatet	17	5.1	Plikten til å oppgi navn og andre opplysninger i saker med sperret adresse mv.	43
3.5	Høringsinstansenes syn	19	5.2	Unntak fra lengstefristen for å begjære gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak	43
3.6	Departementets vurdering	23			
4	Unntak fra lengstefristen for å begjære gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak	27	6	Merknader til de enkelte bestemmelsene	44
4.1	Bakgrunn	27	6.1	Endringer i straffeprosessloven ...	44
4.2	Gjeldende rett	27	6.2	Endringer i tvisteloven	45
4.2.1	Straffeprosesslovens regler om behandling av sivile krav i straffesaker og om gjenåpning ...	27	6.3	Endringer i barnevernsloven	47
4.2.2	Tvistelovens regler om gjenåpning	28	6.4	Endringer i naturskadeforsikringsloven	47
4.2.3	Unntak fra lengstefristen i spesiallovgivningen	30	6.5	Endringer i endringslov til naturskadeforsikringsloven	47
4.2.4	Agder lagmannsretts dom 4. november 2023	30	6.6	Avsluttende bestemmelser	47
4.3	Grunnloven og internasjonale forpliktelser	31			
4.3.1	Retten til en rettferdig rettergang – Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6	31		Forslag til lov om endringer i tvisteloven og straffeprosessloven mv. (gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak mv.)	49

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 110 L

(2023–2024)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i tvisteloven og straffeprosessloven mv. (gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak mv.)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 14. juni 2024,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Justis- og beredskapsdepartementet fremmer i denne proposisjonen forslag til endringer i tvisteloven for å ivareta at en sperret adresse ikke avsløres som følge av plikten etter tvisteloven til å oppgi navn og andre opplysninger ved innledningen til parts- og vitneavhør. Det foreslås også endringer i tvistelovens regler om rettsbokens innhold og om partenes rett til innsyn i saksdokumentene for å sikre at en part heller ikke gjennom innsynsretten skal kunne skaffe seg kunnskap om den sperrede adressen. Endringsforslagene vil også komme til anvendelse i tilfeller der en part eller et vitne har fått innvilget fiktiv identitet eller bor på skjult adresse etter barnevernsloven.

I proposisjonen foreslås det videre en endring i straffeprosessloven som går ut på å innføre et unntak fra lengstefristen på ti år for å begjære gjenåpning for sivile krav som er fremmet i for-

bindelse med en straffesak. Etter forslaget skal unntaket gjelde både for sivile krav som er behandlet i en straffesak når straffesaken gjenåpnes, og for sivile krav som begjæres gjenåpnet uten at straffesaken gjenåpnes. Det foreslås også å fastsette i loven at når straffesaken gjenåpnes, kan avgjørelsen av sivile krav kreves gjenåpnet etter straffeprosesslovens vilkår. Videre foreslås det at gjenåpning av det sivile kravet skal omfattes av reglene om forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget, og en bestemmelse om at staten skal dekke en eventuell tilbakebetaling av utbetalt erstatning når det er gått mer enn ti år siden kravet ble pådømt. I tillegg foreslås det en overgangsregel slik at unntaket fra lengstefristen gis med virkning tilbake i tid for avgjørelser av erstatningskrav som begjæres gjenåpnet til gunst for den erstatningsdømte.

Departementet foreslår også enkelte forskriftshjemler i naturskadeforsikringsloven. Disse vil gi hjemler for enkelte forskriftsbestemmelser i forskrift 26. januar 2024 nr. 111 om naturskadeforsik-

ring, som trer i kraft 1. januar 2025. De vedtatte forskriftsbestemmelsene innebærer bare mindre endringer sammenlignet med gjeldende regler og praksis.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Høringsnotat 30. juni 2023

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 30. juni 2023 på høring forslag til endringer i tvisteloven og barnelova for å ivareta at en sperret adresse ikke avsløres som følge av plikten etter tvisteloven til å oppgi navn og andre personalia ved innledningen til parts- og vitneavhør, med høringsfrist 2. oktober 2023. Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Tingrettene
Forliksrådene
Jordskifterettene

Arbeids- og velferdsdirektoratet
Arbeidsretten
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Barneombudet
Barnesakkyndig kommisjon
Bufetat
Datatilsynet
Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (KRIPOS)
Domstoladministrasjonen
Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
Kontoret for voldsoffererstatning
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)
Politidirektoratet
Politidistriktene
Politiets sikkerhetstjeneste (PST)
Regelrådet
Regionale kunnskapssentre for barn og unge
Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging
Regionsenter for barn og unges psykiske helse
Regjeringsadvokaten
Ressursgruppen Juss og Helse
Riksadvokaten
Sametinget

Sekretariatet for konfliktrådene
Sentralenheten for Barneverns- og helsenemnda
Sivilombudet
Skattedirektoratet
Spesialenheten for politisaker
Statens barnehus
Statens helsetilsyn
Statens sivilrettsforvaltning
Statsadvokatene
Statsforvalterne
Trygderetten
Utlendingsdirektoratet
Utlendingsnemnda

Fylkeskommunene
Kommunene

Advokatforeningen
Aleneforelderforeningen
Alternativ til vold
Amnesty International Norge
Barn av rusmisbrukere
Childwatch International Research Network
Den norske Dommerforening
Den norske Helsingforskomité
Dommerfullmektigforeningen
Fokus På Barnevernet
Foreningen 2 Foreldre
Forsvarergruppen av 1977
Forum for barnekonvensjonen
Forum for Menn og Omsorg
Frelsesarmeens barne- og familievern
Human Rights Houses
ICJ-Norge
Islamsk Råd Norge
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)
Juristforbundet
Jussbuss
Jussformidlingen i Bergen
Jusshjelpa i Nord-Norge
Kirkens bymisjon
Krisesentersekretariatet
Kvinnefronten
Kvinnegruppa Ottar
Landsforeningen for barnevernsbarn
Landsforeningen for voldsofre

Likestillingssenteret
 Likestillingssenteret KUN
 MannsForum
 Nok. Norge
 Norges Kvinne- og familieforbund
 Norsk barne- og ungdomspsykiatrisk forening
 Norsk Barnevernsamband
 Norsk journalistlag
 Norsk Kvinnesaksforening
 Norsk Presseforbund
 Norsk Redaktørforening
 Organisasjonen for barnevernsforeldre
 Oslo Krisesenter og Kompetansesenter for vold i nære relasjoner
 Politijuristene
 Raftostiftelsen
 Rettspolitisk forening
 Rettssenteret
 Stiftelsen barnas rettigheter
 Stiftelsen Kirkens Familievern
 Stiftelsen Rettferd
 Stine Sofies Stiftelse
 Straffedes organisasjon i Norge
 Støttesentrene for kriminalitetsutsatte
 Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep
 UNICEF Norge
 Voksne for barn

 Nord universitet
 Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
 NTNU
 Oslomet – storbyuniversitetet
 Politi­høgskolen
 Universitetet i Agder
 Universitetet i Bergen
 Universitetet i Oslo
 Universitetet i Stavanger
 Universitetet i Sørøst-Norge
 Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet

Departementet har mottatt uttalelse med merknader til forslagene i høringsnotatet fra følgende høringsinstanser:

Borgarting lagmannsrett
 Oslo tingrett
 Sør-Rogaland tingrett
 Vestre Innlandet tingrett

 Arbeids- og velferdsdirektoratet
 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
 Bufetat region øst
 Datatilsynet

Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (KRIPOS)
 Likestillings- og diskrimineringsombudet
 Nordland politidistrikt
 Oslo politidistrikt
 Oslo statsadvokatembeter
 Politidirektoratet
 Skattedirektoratet
 Sør-Vest politidistrikt
 Utlendingsdirektoratet
 Utlendingsnemnda

Advokatforeningen
 Landsforeningen for barnevernsbarn
 Stine Sofies Stiftelse

Følgende høringsinstanser har uttalt at de ikke har merknader til høringsnotatet eller ikke finner grunn til å avgi høringsuttalelse:

Forsvarsdepartementet
 Klima- og miljødepartementet
 Samferdselsdepartementet

Høyesterett
 Arbeidsretten

Barnesakkyndig kommisjon
 Domstoladministrasjonen
 Riksadvokaten

Kristiansand kommune

Norges Kvinne- og familieforbund
 Pilar: Kompetansetjenesten for psykisk helse og barnevern

2.2 Høringsnotat 15. desember 2023

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 15. desember 2023 på høring et forslag til endringer i straffeprosessloven (unntak fra lengstefristen for begjæring av gjenåpning i sivile saker), med høringsfrist 22. februar 2024. Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
 Lagmannsrettene
 Tingrettene
 Forliksrådene

Barneverns- og helsenemndene

Datatilsynet	Human Rights Houses
Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (Kripos)	ICJ-Norge
Disiplinærnemnda for advokater	Islamsk Råd Norge
Domstoladministrasjonen	Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)
Erstatningsnemnda for voldsofre	Juristforbundet
Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker	Jussbuss
Kontoret for voldsoffererstatning	Jussformidlingen i Bergen
Likestillings- og diskrimineringsombudet	Jusshjelpa i Nord-Norge
Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)	Kirkens bymisjon
Politidirektoratet	Krisesentersekretariatet
Politidistriktene	Kvinnefronten
Politiets sikkerhetstjeneste (PST)	Kvinnegruppa Ottar
Regelrådet	Landsforeningen for voldsofre
Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging	Likestillingssenteret KUN
Regjeringsadvokaten	Nok. Norge
Ressursgruppen Juss og Helse	Norges Kvinne- og familieforbund
Riksadvokaten	Norsk barne- og ungdomspsykiatrisk forening
Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn	Norsk journalistlag
Sametinget	Norsk Kvinnesaksforening
Sekretariatet for konfliktrådene	Norsk Presseforbund
Sentralenheten for Barneverns- og helsenemnda	Norsk Redaktørforening
Sivilombudet	Oslo Krisesenter og Kompetansesenter for vold i nære relasjoner
Skattedirektoratet	Politiets Fellesforbund
Spesialenheten for politisaker	Politijuristene
Statens barnehus	Raftostiftelsen
Statens helsetilsyn	Rettspolitisk forening
Statens Innkrevingsentral	Rettsenteret
Statens sivilrettsforvaltning	Stiftelsen barnas rettigheter
Statsadvokatene	Stiftelsen Rettferd
Statsforvalterne	Stine Sofies Stiftelse
Stortingets utvalg for rettferdsvederlag	Straffedes organisasjon i Norge
Tilsynsrådet for advokatvirksomhet	Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep
Tilsynsutvalget for dommere	Støttesentrene for kriminalitetsutsatte
Trygderetten	UNICEF Norge
Utlendingsdirektoratet	Voksne for barn
Utlendingsnemnda	
Økokrim	
	Nord universitet
Fylkeskommunene	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NTNU
Kommunene	Oslomet – storbyuniversitetet
Longyearbyen lokalstyre	Politihøgskolen
	Universitetet i Agder
Advokatforeningen	Universitetet i Bergen
Alternativ til vold	Universitetet i Oslo
Amnesty International Norge	Universitetet i Stavanger
Barn av rusmisbrukere	Universitetet i Sørøst-Norge
Den norske Dommerforening	Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet
Den norske Helsingforskomité	
Dommerfullmektigforeningen	Departementet har mottatt uttalelse med merknader til forslagene i høringsnotatet fra følgende høringsinstanser:
Forsvarergruppen av 1977	
Forum for barnekonvensjonen	
Gjeldsoffer-alliansen	Gulating lagmannsrett

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker	Forsvarsdepartementet
Norges institusjon for menneskerettigheter	Samferdselsdepartementet
Oslo politidistrikt	Høyesterett
Oslo statsadvokatembeter	Borgarting lagmannsrett
Riksadvokaten	
Statens sivilrettsforvaltning	Domstoladministrasjonen
	Skattedirektoratet
Advokatforeningen	Tilsynsutvalget for dommere

Følgende høringsinstanser har uttalt at de ikke har merknader til høringsnotatet eller ikke finner grunn til å avgi høringsuttalelse:

3 Plikten til å oppgi navn og andre opplysninger i saker med sperret adresse mv.

3.1 Bakgrunn

Ved lov 11. mai 2023 nr. 13 om endringer i tvisteloven mv. (rettsmekling, ankenektelse mv.) ble det innført en ny bestemmelse i tvisteloven § 36-6 a om innledning til vitneavhør mv. i saker hvor det er truffet vedtak om eller som omhandler skjult adresse etter barnevernsloven. Bestemmelsen åpner blant annet for at retten i slike saker kan beslutte at vitners navn og andre opplysninger som nevnt i tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, bare skal gis skriftlig til retten når det er nødvendig for å holde barnets adresse skjult. Bestemmelsen trådte i kraft 1. januar 2024.

I forbindelse med Stortingets behandling av Prop. 34 L (2022–2023) *Endringer i tvisteloven mv. (rettsmekling, ankenektelse mv.)* vedtok Stortinget en anmodning om å sende på høring forslag til ytterligere endringer i tvisteloven for å ivareta at en skjult eller sperret adresse ikke blir avslørt som følge av plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum innen 1. juli 2023, jf. vedtak 25. april 2023 nr. 615, som lyder:

«Stortinget ber regjeringen innen 1. juli 2023 sende på høring forslag til ytterligere endringer i tvisteloven for å ivareta at skjulte eller sperrede adresser ikke blir avslørt som følge av vitners plikt til å oppgi navn og personalia, og så snart som mulig komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Bakgrunnen for anmodningsvedtaket var at plikten til å oppgi navn og andre opplysninger etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum også kan gi uheldige utslag i foreldretvistsaker som nevnt i barnelova kapittel 7 III der en av foreldrene bor på sperret adresse, jf. folkeregisterloven § 10-4, slik at det ble ansett å være behov for en tilsvarende bestemmelse som tvisteloven § 36-6 a i disse sakene. Anmodningsvedtaket ble fulgt opp i Justis- og beredskapsdepartementets høringsnotat 30. juni 2023.

3.2 Gjeldende rett

3.2.1 Plikten til å oppgi navn og andre opplysninger ved innledningen til parts- og vitneavhør

En part i en sivil sak plikter personlig å avgi partsforklaring hvis en annen part eller retten krever det, jf. tvisteloven § 23-2 første ledd første punktum. Forklaringen skal gis direkte for retten dersom parten er til stedet i rettsmøtet, og ellers ved fjernavhør eller ved bevisopptak, jf. § 23-2 første ledd andre punktum og tredje punktum. Personlig møteplikt pålegges en part på begjæring fra en annen part eller når retten finner det nødvendig at parten deltar, jf. § 23-1 første ledd andre punktum. Etter tredje punktum kan retten fritta en part for å møte etter begjæring hvis vilkårene for fjernavhør er oppfylt eller retten ikke finner tilstrekkelig grunn til at parten er til stede.

For vitner er utgangspunktet at enhver etter innkalling i henhold til tvisteloven § 13-3 plikter å møte som vitne og forklare seg for retten, jf. tvisteloven § 24-1 første ledd. Om vitnet skal innkalles til å avgi forklaring direkte for den dømmende rett, ved fjernavhør eller ved bevisopptak, bestemmes etter reglene i tvisteloven §§ 21-10 og 21-11, jf. § 24-1 tredje ledd.

Tvisteloven § 24-8 regulerer innledningen til vitneavhør. Bestemmelsen gjelder tilsvarende for partsavhør, jf. § 23-2 andre ledd fjerde punktum. Avhøret innledes med at retten spør om vitnets navn, fødselsår og -dag, stilling, bopel og forhold til partene, jf. § 24-8 første ledd første punktum. Opplysning om forhold til partene kan for eksempel være slektskap eller nåværende eller tidligere arbeidsforhold, jf. Schei mfl., *Tvisteloven – lovkommentar*, kommentarer til § 24-8 punkt 2, *Juridika*, ajourført 1. mars 2024. Opplysningene må som hovedregel gis åpent i retten. Etter tvisteloven § 13-6 første ledd bokstav b skal navnene på vitner nedtegnes i rettsboken. I praksis blir ofte også vitners adresse nedtegnet i rettsboken selv om dette ikke er påkrevd, jf. Schei mfl., *Tvisteloven*.

loven – lovkommentar, kommentarer til § 13-6 punkt 2, Juridika, ajourført 1. mars 2024. Partene har rett til innsyn i rettsboken, jf. tvisteloven § 14-1 første ledd.

Formålet med plikten til å oppgi navn og andre opplysninger etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum er å identifisere vitnet slik at retten kan være sikker på at det er rette person som avgir forklaring. Plikten har dessuten en side til partenes rett til kontradiksjon, siden kunnskap om vitnets identitet kan ha betydning for partenes mulighet til å imøtegå bevisverdien av vitneforklaringen. Videre skal plikten sikre at det i ettertid er mulig å få tak i vitnet, for eksempel i forbindelse med en anke eller gjenåpning av saken.

Tvisteloven § 24-8 andre ledd oppstiller noen unntak fra plikten til å oppgi bopel åpent i retten. Formålet er å verne vitnet mot sjikane, trusler og represalier, jf. Ot.prp. nr. 3 (1999–2000) *Om lov om endringer i rettergangslovgjevinga m.m. (harmonisering av rettsmiddelfristar, effektivisering av bøtStraffa og endring av prosessreglane for Høgsterett m.m.)* punkt 3.6 side 26 og Ot.prp. nr. 40 (1999–2000) *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier mv.)* punkt 1 side 8. Etter § 24-8 andre ledd første punktum kan vitnet oppgi arbeidssted i stedet for bopel, men vitnet kan da pålegges å oppgi sin bopel til retten hvis retten mener det er behov for det. Dersom vitnet ikke har arbeid, er det lagt til grunn i forarbeidene at det må opplyses om bopelen, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)* side 463. Det er antatt at opplysningen om bopel i disse tilfellene kan gis skriftlig for å unngå at den blir kjent for de øvrige tilstedeværende, jf. Schei mfl., *Tvisteloven – lovkommentar, kommentarer til § 24-8 punkt 3, Juridika, ajourført 1. mars 2024.*

Etter § 24-8 andre ledd andre punktum kan rettsleder beslutte at verken bopel eller arbeidssted skal oppgis åpent i retten, men i stedet gis skriftlig, dersom det er fare for at vitnet eller noen av vitnets nærstående kan bli utsatt for et lovbrudd som krenker liv, helse eller frihet, eller vesentlig velferdstap av annen art. I disse tilfellene er det antatt at opplysningene om bopel og arbeidssted ikke skal føres inn i rettsboken, jf. Schei mfl., *Tvisteloven – lovkommentar, kommentarer til § 24-8 punkt 3, Juridika, ajourført 1. mars 2024.*

Ved lov 11. mai 2023 nr. 13 om endringer i tvisteloven mv. (rettsmekling, ankenektelse mv.) ble det innført en ny bestemmelse i tvisteloven

§ 36-6 a om innledning til vitneavhør mv. i barnevernssaker ved skjult adresse. Bestemmelsen åpner for at det i saker hvor det er truffet vedtak om eller som omhandler skjult adresse etter barnevernsloven, kan gjøres unntak fra vitners plikt til å oppgi navn og andre opplysninger etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum. I slike saker kan retten beslutte at opplysninger som nevnt i § 24-8 første ledd første punktum, bare skal gis skriftlig til retten når det er nødvendig for å holde barnets adresse skjult, jf. § 36-6 a første ledd. Det ble i forarbeidene vist til at plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum ikke harmonerer godt med de hensynene som ligger til grunn for et vedtak om skjult adresse etter barnevernsloven, og at det regelmessig vil være behov for at personer som kan avsløre barnets adresse, for eksempel fosterforeldre eller institusjonspersonale, vitner i retten, se Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.5 side 64.

Det følger av tvisteloven § 36-6 a tredje ledd at opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter første ledd, ikke skal føres inn i rettsboken. Videre følger det av § 36-6 a fjerde ledd at den private parten ikke har rett til innsyn i opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent, når retten har truffet beslutning etter første ledd.

Tvisteloven § 36-6 a andre ledd fastsetter at når retten har truffet beslutning om at opplysninger bare skal gis skriftlig til retten, kan den i tillegg beslutte at det ved gjennomføringen av vitneavhøret skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak som er nødvendige for å holde vitnets identitet hemmelig, sml. straffeprosessloven § 130 a tredje ledd bokstav c. Fjernavhør besluttes etter reglene i tvisteloven § 21-10.

Utover reguleringen i § 36-6 a åpner ikke tvisteloven uttrykkelig for at opplysninger om annet enn bopel og arbeidssted, slik som for eksempel navn eller fødselsdato, kan gis skriftlig til retten ved innledningen til parts- og vitneavhøret, eller at det kan settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig.

Plikten til å oppgi navn og andre opplysninger ved innledningen til avhøret gjelder som utgangspunkt også for vitner som skal avgi forklaring i straffesaker, jf. straffeprosessloven § 130. I straffesaker er det imidlertid, på nærmere angitte vilkår, adgang til såkalt anonym vitneførsel, jf. straffeprosessloven § 130 a. Adgangen ble innført ved lov 28. juli 2000 nr. 73 om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.v. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier m.v.). Anonym vitneførsel kan gå ut på at vitnets navn ikke opplyses, at det ikke gis andre opplys-

ninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent, eller at det settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig, jf. § 130 a tredje ledd bokstav a til c. Eksempler på slike fysiske eller tekniske tiltak er bruk av skjerm, fjernavhør eller stemmefordreining, se Ot.prp. nr. 40 (1999–2000) side 115.

Vilkårene for anonym vitneførsel etter straffeprosessloven er strenge, og er utformet slik at ordningen skal være forenlig med retten til rettferdig rettergang etter den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6 nr. 1, se nærmere om dette i punkt 3.3.2 nedenfor. Straffeprosessloven § 130 a første ledd fastsetter at anonym vitneførsel bare kan besluttes i saker om nærmere spesifiserte og særlig alvorlige lovbrudd, og dersom det ved at vitnets identitet blir kjent, kan være fare for et alvorlig lovbrudd som krenker livet, helsen eller friheten til vitnet eller noen av vitnets nærmeste, eller at muligheten for et vitne til å delta skjult i etterforskningen av andre saker av den art som er nevnt i bestemmelsen, blir vesentlig vanskeliggjort. I tillegg kreves det at anonym vitneførsel er strengt nødvendig og ikke medfører vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar, jf. § 130 a andre ledd.

3.2.2 Vedtak om sperret adresse etter folkeregisterloven § 10-4

Sperret adresse er et tiltak politiet kan iverksette for å beskytte trusselutsatte personer, typisk ved vold i nære relasjoner eller æresrelatert vold, vitner eller informanter. Tiltaket innebærer at den trusselutsatte og andre som deler bopel med vedkommende, får sperret bostedsadresse og andre opplysninger i Folkeregisteret som kan si noe om hvor den trusselutsatte bor. Formålet er at trusselutøveren ikke skal finne den trusselutsatte. Adressesperre iverksettes bare dersom andre tiltak fra politiet, slik som for eksempel voldsalarm, besøksforbud eller patruljering ved bopel, ikke anses tilstrekkelig.

Folkeregisterloven kapittel 10 regulerer utlevering av opplysninger fra Folkeregisteret. Hjemmelsgrunnlaget for adressesperre er folkeregisterloven § 10-4. Det følger av § 10-4 første ledd at registrerte opplysninger som er gradert etter instruks 17. mars 1972 nr. 3352 for behandling av dokumenter som trenger beskyttelse av andre grunner enn nevnt i sikkerhetsloven med forskrifter (beskyttelsesinstruksen), skal sperres i Folkeregisteret. Det er politiet som treffer beslutning om gradering i alle saker unntatt barnevernssaker, jf. folkeregisterloven § 10-4 andre ledd.

Beskyttelsesinstruksen § 3 regulerer vilkårene for gradering. For det første må opplysningene kunne unntas fra offentlighet i medhold av offentleglova, se i den forbindelse offentleglova § 24 tredje ledd. For det andre må skadevirkninger som nevnt i beskyttelsesinstruksen § 4 andre eller tredje ledd, kunne inntreffe.

Beskyttelsesinstruksen opererer med beskyttelsesgradene «fortrolig» og «strengt fortrolig», jf. § 4 andre og tredje ledd. Beskyttelsesgraden «fortrolig» kan benyttes dersom det vil kunne skade offentlige interesser, en bedrift, en institusjon eller en enkeltperson at opplysningene blir kjent for uvedkommende. Adressesperre med beskyttelsesgraden «fortrolig», også kjent som adressesperre kode 7, er etter det departementet er kjent med i praksis forbeholdt tilfeller der den trusselutsatte står i fare for å bli utsatt for alvorlig kriminalitet rettet mot liv, helse eller frihet. Opplysninger som er gradert «fortrolig», skal ikke utgis til private, men kan utleveres til offentlige myndigheter som har hjemmel i lov for å innhente taushetsbelagte opplysninger fra Folkeregisteret, jf. Prop. 164 L (2015–2016) *Lov om folkeregistering (folkeregisterloven)* punkt 18.4.5 side 51.

Beskyttelsesgraden «strengt fortrolig» kan benyttes dersom det vil kunne forårsake betydelig skade for offentlige interesser, en bedrift, en institusjon eller en enkeltperson at opplysningene blir kjent for uvedkommende, jf. beskyttelsesinstruksen § 4 andre ledd. I slike tilfeller er opplysningene heller ikke tilgjengelige for offentlige myndigheter som har hjemmel i lov til å innhente taushetsbelagte opplysninger fra Folkeregisteret, men kan bare utleveres etter søknad, jf. folkeregisterloven § 10-4 tredje ledd. Adressesperre med beskyttelsesgraden «strengt fortrolig», også kjent som adressesperre kode 6, er i praksis kun aktuelt dersom det foreligger en høy risiko for at den trusselutsatte vil bli utsatt for grov vold, frihetsberøvelse eller drap.

Sperret adresse etter folkeregisterloven § 10-4 iverksettes av politiet i samråd med den trusselutsatte, og er i praksis kun aktuelt dersom den trusselutsatte er i stand til å forstå og håndtere konsekvensene av tiltaket og de strenge begrensningene vedkommende må leve med. I tillegg til sperring av bostedsadresse og andre opplysninger i Folkeregisteret som kan si noe om hvor den trusselutsatte bor, innebærer adressesperre i praksis alltid at den trusselutsatte og andre som deler bopel med vedkommende, må flytte, som hovedregel til en annen landsdel. Politiet anbefaler også at den trusselutsatte og andre som omfattes av tiltaket, bytter navn. Når det er iverksatt

sperret adresse, vil det innebære at muligheten til å benytte seg av offentlige og private tjenestetilbud er sterkt begrenset for den trusselutsatte, og bruk av sosiale medier vil i mange tilfeller være utelukket. Kripos beskriver adressesperre, med det regimet tiltaket innebærer, som svært belastende for den trusselutsatte, og svært ressurskrevende for politiet.

Før politiet iverksetter adressesperre, gjøres det en innledende vurdering av trusselsituasjonen, og dersom den tilsier at det foreligger en umiddelbar fare for vold, gjennomfører politiet grundigere risikovurderinger hvor formålet er å identifisere hensiktsmessige beskyttelsestiltak, slik som adressesperre. Politiet vurderer trusselutøverens intensjon om og kapasitet til å begå vold, den trusselutsattes evne til å motstå trusselen og hvilke forebyggende tiltak som er aktuelle. I vurderingene legges det blant annet vekt på om trusselutøveren tidligere har utøvet vold mot den trusselutsatte eller andre, og om trusselutøveren har gitt uttrykk for ønske om å skade eller drepe den trusselutsatte. Videre kartlegges det om trusselutøveren tidligere har brutt besøksforbud eller utvist annen atferd som tilsier at vedkommende ikke retter seg etter politiets pålegg. Psykososiale forhold er også en risikofaktor som kartlegges.

Politiets beslutning om å iverksette sperret adresse anses som et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav b, se i den forbindelse Sivilombudets uttalelse 19. november 2014 (saksnummer 2014/409). Dette er også lagt til grunn av Høyesterett i HR-2022-1639-A avsnitt 38.

Vedtaket om sperret adresse varer i utgangspunktet i tre år, men kan oppheves tidligere dersom behovet bortfaller.

3.2.3 Vedtak om fiktiv identitet etter politiloven § 14 a

Etter politiloven § 14 a første ledd kan en person som er registrert i Folkeregisteret, gis tillatelse til å benytte andre personopplysninger om seg selv enn de virkelige (fingerte personopplysninger), også omtalt som fiktiv identitet. Formålet er å forhindre at en trusselutsatt person blir sporet opp ved hjelp av opplysninger som er registrert i Folkeregisteret, jf. Ot.prp. nr. 117 (2001–2002) *Om lov om endringer i politiloven og straffeloven (fiktiv identitet)* side 18. Tillatelse til å benytte fingerte personopplysninger kan også gis til andre personer som bor i samme husstand som den trusselutsatte, jf. § 14 a tredje ledd.

Tillatelse etter politiloven § 14 a første ledd innebærer at den trusselutsatte og andre som bor i samme husstand, får «ny» identitet i Folkeregisteret. Vedkommende får også tildelt nytt fødselsnummer, se Ot.prp. nr. 117 (2001–2002) punkt 6.3.1 side 12. De reelle personopplysningene avregistreres, jf. politiloven § 14 e andre ledd, og er kun tilgjengelig for en begrenset krets av personer som forvalter ordningen. For at identitetsbyttet skal gi effektiv beskyttelse, må den trusselutsatte være innstilt på å bryte med sitt tidligere liv, flytte og skifte arbeid, og i mange tilfeller miste eller ha svært begrenset kontakt med familie og venner, jf. Ot.prp. nr. 117 (2001–2002) punkt 6.3.3 side 13.

Tillatelse til å benytte fingerte personopplysninger kan bare gis når det er fare for å bli utsatt for alvorlig kriminalitet rettet mot liv, helse eller frihet, jf. politiloven § 14 a første ledd. Disse vilkårene er nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 117 (2001–2002) punkt 7.1.3 side 14–15:

«I dette ligger, som arbeidsgruppen påpeker, at det må foretas en helhetsvurdering av trusselbildet. Det må foreligge en nærliggende fare for at den som søker om å få benytte fiktiv identitet, vil bli utsatt for alvorlig kriminalitet. Det settes ikke noe krav i reglene om at det er fare for en konkret forbrytelse med en bestemt strafferamme.

Ved avgjørelsen av hvilken risiko som foreligger, vil det være av betydning om vedkommende som truer tidligere har forøvet vold mot den trusselutsatte, eller mot andre. Dersom vedkommende har det, er det vist at voldsbruk er påregnelig. Tidligere utført vold er imidlertid ikke tilstrekkelig – det må også foreligge fare for fremtidig voldsbruk eller risiko for alvorlige trusler med den fredsforstyrrelse det innebærer.

Det er ikke nødvendig at en konkret gjerningsperson kan påvises – selv om det nok vil være normalsituasjonen. I tilfelle hvor en person er på flukt fra et kriminelt miljø, er det tilstrekkelig at det er godtgjort at det fra miljøet er fare for kriminalitet som nevnt.

Det kreves at det er risiko for alvorlig kriminalitet rettet mot liv, helse eller frihet. Dette er i utgangspunktet handlinger som beskrevet i straffelovens kapittel 21 og 22, men også andre forbrytelser som voldtekt, ran og overtredelse av straffelovens § 148. Kravet om at forbrytelsen skal være alvorlig medfører at ikke alle forbrytelser rettet mot liv, helse eller frihet kan danne grunnlag for å innvilge bruk av fiktive

personopplysninger. Risiko for enkeltstående legemsfornærmelser eller mindre alvorlige trusler, vil neppe være tilstrekkelig. Det er heller ikke tilstrekkelig for å innvilge bruk av fiktive personopplysninger at det er begått eller er fare for rene formuesforbrytelser. Utøvet skadeverk vil imidlertid kunne ligge i grenseland mot straffelovens § 148 og må vurderes konkret.»

Den som har fått tillatelse til å benytte fingerte personopplysninger, kan benytte disse overfor offentlige og private rettssubjekter, jf. politiloven § 14 f første punktum.

Politiloven § 14 a andre ledd fastsetter at tillatelse til å benytte fingerte personopplysninger bare kan gis dersom andre tiltak, slik som adressesperre, ikke gir tilstrekkelig vern. Det er lagt til grunn i Ot.prp. nr. 117 (2001–2002) punkt 3 side 9 at adressesperre, kombinert med navneendring, som oftest vil gi tilstrekkelig sikkerhet mot å bli sporet opp, men at det i ekstreme tilfeller kan tenkes at fiktiv identitet er nødvendig. Tillatelse til å benytte fingerte personopplysninger er ment å være «siste utvei», og beror på en konkret vurdering av trusselbildet i den enkelte saken, jf. Ot.prp. nr. 117 (2001–2002) punkt 7.2.3 side 15.

Det er Politidirektoratet som avgjør om en person skal innvilges fiktiv identitet, jf. politiloven § 14 b første ledd. I tillatelsen kan det settes vilkår dersom det er nødvendig for å begrense ulemper som bruken av fingerte personopplysninger kan medføre for andre, jf. politiloven § 14 a fjerde ledd. Tillatelsen gis for et bestemt tidsrom eller uten tidsbegrensning, og den kan forlenges hvis den utløper, jf. politiloven § 14 h første og andre ledd. Videre følger det av § 14 h fjerde ledd første punktum at tillatelsen kan tilbakekalles dersom vilkårene i § 14 a åpenbart ikke lenger er oppfylt. Det samme gjelder dersom det foreligger vesentlige brudd på vilkårene i tillatelsen eller annet vesentlig misbruk av tillatelsen, jf. fjerde ledd andre punktum.

En tillatelse til å benytte fingerte personopplysninger anses som et enkeltvedtak, jf. Ot.prp. nr. 117 (2001–2002) side 19. Vedtaket kan påklages til Justis- og beredskapsdepartementet, jf. politiloven § 14 b tredje ledd.

3.3 Grunnloven og internasjonale forpliktelser

3.3.1 Plikten til å sikre retten til liv, helse og frihet mv.

Grunnloven § 92 slår fast at statens myndigheter skal «sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter». Etter EMK artikkel 1 skal staten «sikre enhver innen sitt myndighetsområde de rettigheter og friheter som er fastlagt i del I i denne konvensjon». Plikten etter EMK artikkel 1 «innebærer blant annet at staten har en plikt til, etter forholdene, å ta aktive skritt for å hindre at private krenker hverandre – konvensjonen har i denne forstand også *horisontal* virkning», jf. Rt. 2013 side 588 avsnitt 41 med videre henvisninger.

Retten til liv er nedfelt i Grunnloven § 93 første ledd og EMK artikkel 2. Forbudet mot tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling følger av Grunnloven § 93 andre ledd og EMK artikkel 3. Grunnloven § 93 fjerde ledd fastsetter at statens myndigheter «skal beskytte retten til liv og bekjempe tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskelig eller nedverdiggende behandling». Retten til privatliv, herunder en persons fysiske og psykiske integritet og retten til å være i fred fra uønsket oppmerksomhet fra andre, er forankret i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8. Om det nærmere innholdet i statenes positive forpliktelser etter EMK artikkel 1 når det gjelder forbudet mot tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling og retten til privatliv etter EMK artikkel 3 og 8, vises det til Rt. 2013 side 588 avsnitt 42–44.

Kravene til aktivitet fra statens myndigheter vil bero på det aktuelle saksområdet, jf. Rt. 2013 side 588 avsnitt 49. Når det gjelder vold i nære relasjoner, har Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) særlig fremhevet behovet for at statens myndigheter treffer tiltak og sørger for at disse gir reell beskyttelse, jf. Rt. 2013 side 588 avsnitt 49 med videre henvisninger. Videre pålegger Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbul-konvensjonen) statene å treffe lovgivningsmessige og andre tiltak for å forebygge vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Etter konvensjonen artikkel 5 nr. 2 skal statene «take the necessary legislative and other measures to exercise due diligence to prevent [...] acts of violence covered by the scope of this Convention that are perpetrated by non-State

actors». Videre fastsetter artikkel 18 nr. 1 en plikt for statene til å «take the necessary legislative or other measures to protect all victims from any further acts of violence».

3.3.2 Retten til kontradiksjon

Grunnloven § 95 første ledd, EMK artikkel 6 nr. 1 og den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 nr. 1 oppstiller en rett til rettferdig rettergang. Et sentralt element i retten til rettferdig rettergang er retten til kontradiksjon. Det antas at innholdet i Grunnloven § 95 sammenfaller med reglene i EMK og SP på dette området. Fremstillingen i det videre tar derfor utgangspunkt i retten til kontradiksjon etter EMK artikkel 6 nr. 1.

Kontradiksjonsprinsippet gjelder i både sivile saker og straffesaker. Prinsippet innebærer at en part skal gis mulighet til å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis, se blant annet EMDs dom 18. mars 1997 Mantovanelli mot Frankrike (nr. 21497/93) avsnitt 33 med videre henvisninger. Som nevnt i punkt 3.2.1 kan kunnskap om et vitnes identitet ha betydning for partenes mulighet til å imøtegå bevisverdien av vitneforklaringen. Anonymisering av vitner kan derfor utgjøre et inngrep i partenes rett til kontradiksjon etter EMK artikkel 6 nr. 1.

Spørsmål om bruk av anonyme vitneforklaringer i straffesaker har flere ganger vært forelagt EMD, se blant annet storkammerdom 20. november 1989 Kostovski mot Nederland (nr. 11454/85), dom 26. mars 1996 Doorson mot Nederland (nr. 20524/92), avgjørelse 10. april 2012 Ellis, Simms og Martin mot Storbritannia (nr. 46099/06 og nr. 46699/06) og dom 4. juni 2020 Boshkoski mot Nord-Makedonia (nr. 71034/13). Ved innføringen av straffeprosessloven § 130 a ble det vurdert om anonym vitneførsel var forenlig med EMK artikkel 6, slik konvensjonen var blitt tolket av EMD. EMK artikkel 6 ble ikke generelt ansett å være til hinder for anonym vitneførsel i straffesaker, men det ble lagt til grunn at konvensjonen setter visse grenser for bruken av anonyme vitnebevis, jf. Ot.prp. nr. 40 (1999–2000) punkt 5.3 side 21. Denne forståelsen av konvensjonen er også lagt til grunn i Kjølbro, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere* (6. utgave, København 2023) side 779–780.

Praksis fra EMD viser at konvensjonsmessigheten av anonym vitneførsel i straffesaker overordnet sett beror på om det er foretatt en rimelig avveining av hensynet til vitnets liv, frihet og sikkerhet på den ene siden, og de ulemper anony-

miseringen medfører for tiltalte på den andre, se Kjølbro, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere* (6. utgave, København 2023) side 779–780 med videre henvisninger. Selv om EMK artikkel 6 ikke uttrykkelig krever at det skal legges vekt på vitnets interesser, er også vitnets liv, frihet og sikkerhet beskyttet av konvensjonen, se punkt 3.3.1 over. Det innebærer at statene må organisere prosessordningen slik at vitnets rettigheter ikke settes til side på en måte som ikke kan rettferdiggjøres, se blant annet Doorson mot Nederland avsnitt 70.

I den nærmere vurderingen av konvensjonsmessigheten legger EMD vekt på tre kriterier, se blant annet Ellis, Simms og Martin mot Storbritannia avsnitt 76–78 og Boshkoski mot Nord-Makedonia avsnitt 40–48. For det første må det være en god grunn for å holde vitnets identitet hemmelig. EMD har åpnet for at anonym vitneførsel kan tillates i tilfeller hvor det er en velbegrunnet frykt for represalier hvis vitnets identitet gjøres kjent, se blant annet Ellis, Simms og Martin mot Storbritannia avsnitt 76. For det andre må det foreligge kompensierende tiltak («counterbalancing factors») som sikrer en rettferdig og reell vurdering av vitnets troverdighet. Relevante momenter i denne vurderingen er blant annet omfanget av anonymiseringen, dommerens kunnskap om vitnets identitet og forsvarers muligheter til å stille spørsmål til vitnet til tross for anonymiseringen, se Kjølbro, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere* (6. utgave, København 2023) side 781 med videre henvisninger. For det tredje vurderer EMD om vitnebeviset er det eneste eller avgjørende beviset for domfellelse. Hvis vitnebeviset er det eneste eller avgjørende beviset for domfellelse, kan anonym vitneførsel bare tillates såfremt det foreligger tilstrekkelige kompensierende tiltak som likevel tilsier at rettergangen totalt sett er rettferdig, se Ellis, Simms og Martin mot Storbritannia avsnitt 78 og Boshkoski mot Nord-Makedonia avsnitt 40.

Departementet er ikke kjent med praksis fra EMD om bruk av anonyme vitnebevis i sivile saker. Som det ble lagt til grunn ved innføringen av tvisteloven § 36-6 a, er det imidlertid grunn til å tro at anonym vitneførsel bør kunne tillates i minst samme utstrekning i sivile saker som i straffesaker, se Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.2.1 side 59. Departementet legger dermed til grunn at EMK artikkel 6 nr. 1 heller ikke i sivile saker generelt er til hinder for anonym vitneførsel, men at lovligheten beror på om det er foretatt en rimelig avveining av de motstående konvensjons-

baserte rettighetene, med utgangspunkt i de samme kriteriene som omtalt over.

3.4 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet 30. juni 2023 foreslo departementet endringer i tvisteloven og barnelova for å ivareta at en sperret adresse ikke avsløres som følge av plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum til å oppgi navn og andre opplysninger åpent i retten ved innledningen til parts- og vitneavhør.

Bakgrunnen for høringsforslaget var at plikten til å oppgi navn og andre opplysninger synes å kunne gi uheldige utslag i foreldretvistsaker hvor en av foreldrene bor på sperret adresse, jf. punkt 3.1 om anmodningsvedtak 25. april 2023 nr. 615, og at det også i andre typer saker for domstolene hvor en part eller et vitne bor på sperret adresse, kan være en risiko for at den sperrede adressen på denne måten vil kunne gjøres kjent for trusselutøveren.

Departementet viste i høringsnotatet til bakgrunnen for innføringen av tvisteloven § 36-6 a. Departementet påpekte at det også i foreldretvistsaker kan være behov for å føre vitner som kan si noe om for eksempel barnets trivsel og velvære, og som har en tilknytning til barnets bosted, slik som lærere, barnehageansatte og helsepersonell. Det ble vist til at den sperrede adressen relativt enkelt vil kunne avsløres hvis slike vitner må oppgi navn og andre opplysninger åpent i retten, og at vedtaket om adressesperre i så fall vil miste sin virkning.

Videre viste departementet til at det også kan være en risiko for at den trusselutøvende forelderen vil kunne skaffe seg kunnskap om hvor den trusselutsatte bor hvis vedkommende part må oppgi navn og andre opplysninger åpent i retten før partsforklaringen gis. Departementet antok at opplysninger om den trusselutsattes bopel og arbeidssted i disse tilfellene regelmessig vil kunne gis skriftlig til retten etter tvisteloven § 24-8 andre ledd andre punktum, men pekte på at denne bestemmelsen ikke gjør unntak fra andre opplysninger, slik som nytt navn og opplysninger om stilling.

Departementet fremholdt at det kan få svært alvorlige konsekvenser for den trusselutsatte at den sperrede adressen gjøres kjent for uvedkommende, og at det også kan få alvorlige konsekvenser for barn av trusselutsatte. Departementet viste til en veileder utgitt av Kripos 13. januar 2023 om behandling av opplysninger om personer med adressesperre, hvor konsekvensene av sikkerhetsbrudd oppsummeres slik (punkt 5.2 side 10):

«Når politiet har innvilget en adressesperre, må det legges til grunn at trusselutøveren har kapasitet til å benytte de verktøy som er tilgjengelig til å lokalisere og skade den trusselutsatte, i verste fall med døden til følge. Konsekvensene for den trusselutsatte ved et sikkerhetsbrudd kan således være svært alvorlige. Selv om et sikkerhetsbrudd ikke fører til at trusselutøveren klarer å lokalisere den trusselutsatte, vil bruddet kunne være svært belastende for den trusselutsatte. Dersom den trusselutsattes oppholdssted har blitt kjent for uvedkommende, må politiet vurdere om den trusselutsatte skal relokaliseres. Det vil si at den trusselutsatte og eventuelle barn må flytte til et nytt sted, med ny jobb, ny skole eller barnehage og må jobbe for å bygge opp kontakter i nærmiljøet på nytt. Dette kan medføre retraumatisering av både den trusselutsatte og eventuelle barn. For barna kan de tapene de lider sammenlignes med de tap barn lider når de flykter fra krig og nød.»

I høringsnotatet viste departementet til at innvendingen mot å innføre et unntak fra plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, er at det vil kunne begrense retten til kontradiksjon, særlig når det gjelder vitner. Departementets oppfatning var at det i foreldretvistsakene, på samme måte som i barnevernssakene, jf. Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.5 side 64, vil være mindre betenkelig å åpne for at vitnets navn og andre opplysninger ikke oppgis åpent i retten. Departementet viste til at det også i foreldretvistsakene gjerne vil føres vitner med en rolle og tilknytning til saken som er kjent for partene, for eksempel at vitnet er barnets lærer, og at det derfor heller ikke i disse sakene vil være slik at vitnet er fullstendig anonymt. Det ble påpekt at den trusselutsatte og barn vedkommende har omsorg for, som hovedregel må flytte til en annen landsdel, og at det med dette kan antas at det sjelden vil være tilfelle at vitner som kan avsløre den sperrede adressen, har noen tilknytning til motparten. Det ble også påpekt at det fortsatt vil være slik at det fra den trusselutøvende forelderens side vil kunne stilles spørsmål til vitnet.

Et forslag fra departementet var på denne bakgrunnen å innta en ny § 61 e i barnelova som åpner for at det i saker etter lovens kapittel 7 III hvor en av foreldrene bor på sperret adresse, kan besluttes at parters og vitners navn og andre opplysninger som nevnt i tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, ikke skal oppgis åpent i retten når det er nødvendig for å holde den sperrede adres-

sen skjult. Departementet antok at det også kunne være behov for en slik hjemmel i farsskapsaker, og foreslo derfor å innta en henvisning til ny § 61 e i et nytt andre ledd i barnelova § 21.

Departementet så det slik at opplysningene i alle tilfeller bør gis skriftlig til retten, slik ordningen også er etter tvisteloven § 36-6 a og § 24-8 andre ledd. Videre antok departementet at et unntak fra tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum også i foreldretvistene bør ledsages av en adgang for retten til å beslutte at det skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig, sml. tvisteloven § 36-6 a andre ledd. Det ble også foreslått å presisere i loven at opplysninger som er gitt skriftlig til retten, ikke skal føres inn i rettsboken, og å innføre et tilsvarende unntak fra partenes innsynsrett som etter tvisteloven § 36-6 a fjerde ledd.

I høringsnotatet viste departementet til at problemstillingen og behovet for lovendringer for å ivareta at en sperret adresse ikke avsløres som følge av plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, først og fremst synes å gjøre seg gjeldende i foreldretvistsaker. Departementet viste videre til at det i prinsippet kan tenkes behov for slike lovendringer i enhver type sak for domstolene hvor en part eller et vitne bor på sperret adresse, og reiste spørsmål om det også, eventuelt i tillegg til en særskilt hjemmel i barnelova, bør innføres et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger som ikke er begrenset til sakstype. Det ble fremholdt at et slikt mer generelt unntak fra tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum må utformes på en måte som sikrer at retten til kontradiksjon ivaretas. Departementet viste til at avveiningen som ligger til grunn for vurderingen av kontradiksjonshensynet i barnevernsaker og foreldretvistsaker, ikke uten videre kan legges til grunn for alle sakstyper. Etter departementets syn kunne et forslag være å oppstille et vilkår om at retten bare kan beslutte at opplysningene ikke skal oppgis åpent i retten når den finner at det er nødvendig for å ivareta formålet med politiets vedtak om adressesperre, se forslaget til nytt tredje ledd i tvisteloven § 24-8 i høringsnotatet. Departementet uttalte at det på denne måten vil kunne gjøres en avveining av hva som er forsvarlig ut fra forholdene i den enkelte saken, og slik ivareta at anonymisering ikke finner sted med mindre det er et reelt behov for det.

Departementet pekte på at det kan tenkes at et unntak fra § 24-8 første ledd første punktum etter omstendighetene likevel vil kunne være mer betenkelig, for eksempel dersom det må antas at vitnet som det er aktuelt å anonymisere, har en til-

knytning til parten, som vedkommende ellers ikke vil bli gjort kjent med. Ut fra dette så departementet det slik at det også bør vurderes om det bør inntas et vilkår om at unntak bare kan gjøres når det i det enkelte tilfellet «ikke medfører vesentlige betenkeligheter» eller lignende, sml. straffeprosessloven § 130 a andre ledd. Departementet bemerket at også andre vilkår eller terskler for rettens vurdering kunne være aktuelle.

Departementet antok at det også med et slikt generelt unntak fra tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum vil kunne være behov for å åpne for at retten kan beslutte at det skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig, sml. tvisteloven § 36-6 a andre ledd. Departementet foreslo å presisere dette i et nytt sjette ledd i tvisteloven § 24-9. Videre antok departementet at det vil kunne være grunn til å innta i loven, for eksempel i et nytt andre ledd i tvisteloven § 13-6, at opplysninger som er gitt skriftlig til retten, ikke skal føres inn i rettsboken. Departementet var også av den oppfatningen at det vil være behov for å innta et tilsvarende unntak fra partenes innsynsrett som etter tvisteloven § 36-6 a, for eksempel i et nytt fjerde ledd i tvisteloven § 14-1.

Forslagene i høringsnotatet til ny § 61 e i barnelova og nytt tredje ledd i tvisteloven § 24-8 var utarbeidet med utgangspunkt i politiets vedtak om adressesperre. Departementet viste til at et annet og mer omfattende tiltak, er tillatelse for den trusselutsatte til å benytte fingerte personopplysninger etter politiloven § 14 e. Departementet antok at det vil kunne være behov for et tilsvarende unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger som nevnt i tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, når det er iverksatt et slikt tiltak.

Videre viste departementet til at det med et nytt tredje ledd i tvisteloven § 24-8, også vil være et spørsmål om reguleringen av unntaksadgangen med grunnlag i skjult adresse etter barnevernsloven, jf. tvisteloven § 36-6 a, bør flyttes til § 24-8.

Avslutningsvis i høringsnotatet bemerket departementet at det i lys av anmodningsvedtaket og tidsrammen for høringsforslaget foreløpig ikke hadde sett nærmere på om det i tillegg til adgangen til å beslutte anonym vitneførsel etter straffeprosessloven § 130 a, også kan være behov for et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger etter straffeprosessloven § 130. Departementet ba om høringsinstansenes syn på dette. Det samme gjelder spørsmålet om det også kan være behov for andre lovendringer enn for plikten til å oppgi navn og andre opplysninger ved inn-

ledningen til parts- og vitneavhør for å sikre at en skjult eller sperret adresse ikke avsløres når en sivil sak eller straffesak er til behandling i domstolene, som det heller ikke var anledning til å utrede innenfor tidsrammen for høringsforslaget.

3.5 Høringsinstansenes syn

Forslaget om et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger ved innledningen til vitneavhør, og å innta et slikt unntak i en ny § 61 e i barnelova, har fått bred støtte i høringen. Følgende høringsinstanser støtter forslaget: *Advokatforeningen, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Bergen kommune, Byrådsavdeling for barnevern og sosiale tjenester, Borgarting lagmannsrett, Bufetat region øst, Datatilsynet, Kripos, Landsforeningen for barnevernsbarn, Likestillings- og diskrimineringsombudet, Nordland politidistrikt, Oslo politidistrikt, Oslo statsadvokatembeter, Oslo tingrett, Politidirektoratet, Skattedirektoratet, Stine Sofies Stiftelse, Sør-Rogaland tingrett, Sør-Vest politidistrikt, Utlendingsdirektoratet og Vestre Innlandet tingrett.*

Høringsinstansene gir uttrykk for at de deler oppfatningen om at det også i foreldretvistsaker hvor en av foreldrene bor på sperret adresse, er et særlig behov for et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger etter tvisteloven § 24-8 første ledd. *Bergen kommune, Byrådsavdeling for barnevern og sosiale tjenester* skriver følgende i sitt hørings svar:

«Tidligere endring av tvistemålsloven § 36-6 a fremstår som godt utredet før den ble vedtatt. Det er de samme hensyn som vil gjøre seg gjeldende i endringsforslaget til barneloven. Saker etter barneloven har ofte samme parter og vitner som saker etter barnevernloven. Dersom foreslått endring ikke blir vedtatt vil allerede vedtatt endring i tvistemålslovens § 36-6 a ha liten effekt. Foreldre som har barn under omsorg av barneverntjenesten, og som bor på sperret adresse, vil da kunne reise sak etter barneloven og på den måten få informasjon om parter og vitner.»

Vestre Innlandet tingrett vurderer det slik at dagens regelverk ikke harmonerer med statens ansvar for å treffe tiltak og sørge for at voldsutsatte i nære relasjoner gis reell beskyttelse i henhold til internasjonale forpliktelser. Tingretten viser også til Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner

i Dokument 3:8 (2021–2022), hvor det blant annet konstateres svakheter ved bruken og oppfølgingen av beskyttelsestiltak. Etter tingrettens syn utgjør situasjonen slik regelverket er i dag en slik svakhet.

Oslo tingrett skriver i sitt hørings svar at skjerming av den sperrede adressen i dag til en viss grad forutsetter uhjemlet tilrettelegging, som verken er sikker eller tilfredsstillende. *Vestre Innlandet tingrett* påpeker at dagens situasjon, hvor behovet for skjerming av den sperrede adressen løses fra sak til sak og etter enighet mellom partene, gir en tilfeldig beskyttelse av opplysningene, og at spørsmålet vil kunne ta tid og slik sett medføre unødige forsinkelser og konflikter under rettsmøtet.

Flere av høringsinstansene, blant annet *Oslo tingrett* og *Datatilsynet*, fremhever at det kan få svært alvorlige konsekvenser for den trusselutsatte dersom den sperrede adressen gjøres kjent. Enkelte viser også til konsekvensene for barnet. *Landsforeningen for barnevernsbarn* skriver følgende:

«LFB ser med særlig bekymring på situasjonen til barn med skjermet adresse som har et stort behov for ro i sin nye tilværelse. For barna som blir flyttet på sperret adresse medfører dette en særlig belastning. Spredning av personlige opplysninger vil kunne føre til at barnets nåværende lokasjon blir mulig å spore opp, med potensielt alvorlige konsekvenser for barna. Dette vil kunne dermed representere en ytterligere belastning for barnet det gjelder.»

Stine Sofies Stiftelse uttaler i sitt hørings svar:

«Som det går frem i høringen, må parter og vitner i saker om foreldretvister i dag oppgi navn og andre personalia, også i saker der en part bor på sperret adresse. Det fører til at barna blir utsatt for økt risiko. Det kan føre til at de på ny må flytte, noe som i seg selv vil være svært uheldig for barn. I verste fall kan det føre til ny vold.»

Når det gjelder partenes rett til kontradiksjon, gir mange av høringsinstansene uttrykk for at de er enige i at kunnskap om vitnets identitet også i foreldretvistsakene som regel vil være av begrenset betydning for å imøtegå bevisverdien av vitneforklaringen, slik at det også i disse sakene vil være mindre betenkelig å åpne for at navn og andre opplysninger ikke oppgis åpent i retten. *Vestre Innlandet tingrett* skriver:

«Ved vurderingen av lovforslagets inngripen i voldsutøvers rett til kontradiksjon slutter retten seg til drøftelsen i høringsnotatet. Lovforslaget griper kun i begrenset grad inn i voldsutøvers rett til kontradiksjon. Den eneste informasjonen voldsutøver ikke får er vitnets navn og adresse, samt utseende ved fysiske eller tekniske tiltak. Spørsmål som er egnet til å vurdere bevisverdien, slik som relasjonen mellom vitne og partene, vitnes bakgrunn og erfaringer m.m, vil kunne stilles. Videre er saker etter barneloven indispositive slik at retten har et selvstendig ansvar for å sikre sakens opplysning.»

Oslo tingrett uttaler i samme retning:

«Det som skal skjermes ved innledning til avhør er faktisk adresse og oppholdssted og noen ganger nye navn. Det vil være klart for andre involverte hvem personene bak de skjermede opplysningene er, for eksempel barnet foreldretvisten gjelder eller barnets mor. For vitners del vil det være klart hvilken rolle og funksjon vitnet har, selv om helt identifiserende opplysninger ikke oppgis, man vet for eksempel at vitnet er barnets lærer på nytt bosted. Situasjonen er dermed annerledes her enn i straffesaker med anonyme vitner hvor hensynet til kontradiksjon blir satt sterkere til side og det er vanskeligere å imøtegå bevisverdien av forklaringen.»

Arbeids- og velferdsdirektoratet og *Skattedirektoratet* peker på at forslaget til ny § 61 e i barnelova vil ramme for snevert hvis bestemmelsens virkeområde avgrenses til tilfeller der en forelder bor på sperret adresse. Høringsinstansene viser til at situasjoner hvor et barn bor på sperret adresse sammen med en annen omsorgsperson, ikke vil omfattes med en slik ordlyd.

Når det gjelder forslaget i høringsnotatet om et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger som ikke er begrenset til sakstype, synes samtlige høringsinstanser som har uttalt seg om forslaget, å gi uttrykk for at de er positive til en slik lovendring. Dette gjelder *Advokatforeningen*, *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet*, *Borgarting lagmannsrett*, *Bufetat region øst*, *Datatilsynet*, *Kripos*, *Landsforeningen for barnevernsbarn*, *Likestillings- og diskrimineringsombudet*, *Nordland politidistrikt*, *Oslo politidistrikt*, *Oslo statsadvokatembeter*, *Oslo tingrett*, *Politidirektoratet*, *Stine Sofies Stiftelse*, *Sør-Rogaland tingrett*, *Sør-Vest politidistrikt*, *Utlendingsdirektoratet*, *Utlendingsnemnda* og *Vestre Innlandet tingrett*.

Advokatforeningen skriver i sitt høringsssvar:

«Advokatforeningen stiller [...] spørsmål ved om det er hensiktsmessig å begrense adgangen til å gjøre unntak fra plikten til å oppgi navn og andre personalia til én sakstype. Folkeregisterlovens regler om adressesperre gjelder generelt som et beskyttelsestiltak for trusselutsatte personer. Sperrede opplysninger kan bare utleveres på særskilte vilkår, se folkeregisterloven § 10-4 og Prop. 164 L (2015–2016) pkt. 18.4.5. Det fremstår i så måte som et paradoks om det i andre saker enn foreldretvister skal være et lovfestet utgangspunkt at en part eller et vitne må oppgi informasjon som er sperret (gradert) etter folkeregisterloven § 10-4, og med det risikere at slike opplysninger blir tilgjengelig for en trusselutøver eller andre, se Kripos' veiledning 13. januar 2023 om behandling av opplysninger om personer med adressesperre pkt. 1.1 og 5.2.»

Også *Kripos*, *Landsforeningen for barnevernsbarn*, *Likestillings- og diskrimineringsombudet*, *Oslo tingrett*, *Politidirektoratet*, *Stine Sofies Stiftelse*, *Sør-Rogaland tingrett*, *Utlendingsdirektoratet*, *Utlendingsnemnda* og *Vestre Innlandet Tingrett* trekker frem at det også i andre typer saker kan være behov for et unntak fra tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum for å ivareta at en sperret adresse ikke avsløres. *Kripos* uttaler følgende:

«I høringsnotatet vises det til at man med bakgrunn i innspill til departementet og i anmodningsvedtaket fra Stortinget, oppfatter det slik at problemstillingen og behovet for lovendringer først og fremst gjør seg gjeldende i foreldretvistsaker. Kripos er i utgangspunktet enig i dette, men vil samtidig støtte departementet i vurderingen av at det i prinsippet kan tenkes behov for lovendringer for å ivareta at en sperret adresse ikke avsløres i flere typer saker for domstolene der en part eller et vitne bor på sperret adresse etter folkeregisterloven § 10-4.»

Som et eksempel på en sakstype hvor det kan være behov for å skjerme de sperrede opplysningene, viser *Kripos* til tilfeller hvor den trusselutøvende forelderen går til sivilt søksmål for å få opphevet politiets vedtak om adressesperre for felles barn. *Sør-Rogaland tingrett* antar at behovet kan gjøre seg gjeldende i alle saker som omhandler tvist i en familie, blant annet skiftesaker etter ekteskapsloven og arveloven. Også *Vestre Innlan-*

det tingrett viser til saker om ektefelle- og samboerskifte som eksempler på tilfeller hvor en slik hjemmel kan være aktuell. *Utlendingsdirektoratet* og *Utlendingsnemnda* peker på at problemstillingen også kan oppstå i utlendingssaker. Utlendingsdirektoratet skriver:

«Vi mener at behovet for et slikt unntak kan oppstå i utlendingssaker hvor det ikke er aktuelt å anvende særskilte lovhjemler i barnevernloven eller barnelova for å unnta plikten til å oppgi navn og andre personalia. Det kan oppstå tilfeller der en person med en utlendingssak bor på strengt fortrolig adresse hvor saken kan komme opp for domstolene. Et eksempel kan være tilfeller der familie til en enslig mindreårig flyktning søker om familieinnvandring, jf. utlendingsloven § 43, hvor den herboende enslige mindreårige bor på strengt fortrolig adresse som følge av trusler og vold fra familie og nettverk.»

Til støtte for en generell hjemmel til å beslutte at navn og andre opplysninger som nevnt i tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, ikke skal oppgis åpent i retten, viser *Advokatforeningen* også til at det uten en slik adgang vil kunne være en risiko for at vitner som risikerer å måtte oppgi avslørende opplysninger, vil vegre seg for å avgi forklaring, og at dette i praksis kan medføre en høy terskel for å innkalle slike vitner:

«Slik tvisteloven § 24-8 er formulert i dag, vil det også være en risiko for at vitner som risikerer å måtte gi opplysninger som eksponerer en sperret adresse, vegrer seg for å avgi forklaring. Selv om vitner kan pålegges å møte (tv. § 13-3), så er terskelen i praksis høy for å innkalle vitner som ikke ønsker å møte og avgi forklaring.»

Kripos, *Politidirektoratet* og *Stine Sofies Stiftelse* er opptatt av det samme. *Kripos* uttaler følgende i sitt høringssvar:

«Kripos vil også bemerke at det foreligger prinsipielle årsaker til at departementet bør utrede om det kan innføres et mer generelt unntak fra plikten til å oppgi navn og andre personalia i tvisteloven § 24-8 første ledd som ikke er begrenset til sakstype. Personer som lever med det inngripende beskyttelsestiltaket sperret adresse bør etter vår vurdering ha de samme muligheter som andre borgere til å kunne gå til sivile søksmål eller vitne i sivile

rettssaker uten å være redd for at deres sperrede adresse avsløres.»

Når det gjelder utformingen av forslaget til nytt tredje ledd i tvisteloven § 24-8, gir flere av høringsinstansene uttrykk for at de er positive til å oppstille et vilkår om at retten bare kan beslutte at navn og andre opplysninger ikke skal oppgis åpent i retten når det er nødvendig for å ivareta formålet med den sperrede adressen. Enkelte tar også til orde for at det inntas en reservasjon i loven for tilfeller der anonymisering vil være betenkelig av hensynet til kontradiksjon. *Advokatforeningen* skriver:

«Som påpekt i høringsnotatet, må en eventuell generell regel avveies mot partenes rett til kontradiksjon. Dette kan trolig ivaretas ved at bestemmelsen gir retten kompetanse til å gjøre unntak fra plikten til å oppgi navn og andre personalia der dette finnes nødvendig for å ivareta formålet med den sperrede adressen, og det ut fra hensynet til kontradiksjon og sakens opplysning ikke anses betenkelig at opplysningene kun gis skriftlig til retten.»

Advokatforeningen påpeker videre at vurderingen vil kunne slå ulikt ut for ulike typer opplysninger:

«Eksempelvis vil adressen til en part eller et vitne normalt ikke være av betydning for partenes mulighet til kontradiksjon, jf. også tvistelovens mulighet til unntak i § 24-8 (2). Adressen vil først og fremst være av betydning for muligheten til senere å komme i kontakt med vitnet, for eksempel i forbindelse med en ankebehandling. Dette formålet vil være ivaretatt om opplysningene gis skriftlig til retten uten å bli tatt inn i rettsboken.»

Oslo tingrett uttaler følgende i sitt høringssvar:

«Når det gjelder den konkrete utformingen mener Oslo tingrett at bestemmelser etter mal av barnevernsloven § 36-6 a bør tas inn i barnelova, men også i tvistelovens generelle bestemmelser om vitneførsel i sivile saker. [...] De kryssende hensynene som da gjør seg gjeldende kan ivaretas ved det forslaget som er fremmet om et generelt tillegg i tvisteloven § 24-8 (nytt tredje ledd), sammen med en reservasjon for tilfeller der slik skjerming kan medføre vesentlige betenkeligheter, etter mal av straffeprosessloven § 130 a andre ledd.»

Borgarting lagmannsrett viser i sitt hørings svar til at det kan være mindre betenkelig å innføre et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger for avgrensede saksområder, der lovgiver på forhånd til en viss grad kan gjøre en generell avveining av motstridende interesser, enn et generelt unntak. *Vestre Innlandet tingrett* gir uttrykk for det samme:

«I høringsnotatet bes det også om innspill knyttet til spørsmålet om å innføre et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre personalia som ikke er begrenset til sakstype. Retten mener at de hensyn som gjøre seg gjeldende i barnevern- og barnelovsakene også er aktuelle i andre sakstyper [...]. *Vestre Innlandet tingrett* ser at det kan være noen betenkeligheter og at interesseavveining kan bli noe mer krevende. På denne bakgrunn avstås det fra å kommentere spørsmålet nærmere frem til dette er utredet.»

Datatilsynet og *Sør-Rogaland tingrett* støtter at en adgang til å gjøre unntak fra plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum også gis anvendelse i tilfeller hvor den trusselutsatte har fått tillatelse til å benytte fingerte personopplysninger etter politiloven § 14 a. *Datatilsynet* understreker for øvrig viktigheten av at de skjermede opplysningene ikke føres inn i rettsboken.

Sør-Rogaland tingrett stiller seg positiv til forslaget om at retten også gis adgang til å treffe fysiske og tekniske tiltak for å holde vitnes identitet hemmelig. *Stine Sofies Stiftelse* gir uttrykk for det samme.

Sør-Rogaland tingrett mener at det bør innføres en regulering for og for øvrig gis veiledning om hvordan retten skal håndtere opplysninger som ikke føres inn i rettsboken:

«*Sør-Rogaland tingrett* mener det også bør vedtas hvordan retten skal håndtere den skriftlige opplysningen som ikke skal inn i rettsboken. Beskyttelsesinstruksen §§ 7-11 har en streng regulering av spredning, oppbevaring, forsendelse og tilintetgjøring. Dersom det er meningen at disse bestemmelsene skal gjelde for den skriftlige informasjonen, bør dette angis uttrykkelig i tvisteloven § 24-8, i alle fall med en henvisning. Det er også ønskelig at departementet i sine forarbeider gir domstolene veiledning om håndteringen av de skriftlige opplysningene.»

Stine Sofies Stiftelse vurderer det slik at det også i andre saker enn der det er truffet vedtak om adressesperre, bør være anledning til å holde navn og andre opplysninger skjult ved innledningen til parts- og vitneavhøret:

«Etter det vi er kjent med er det en nedgang i antall voksne som bor på sperret adresse, uten at vi er kjent med årsaken til det. Mange lever likevel med andre tiltak for å beskytte seg og holde seg mest mulig skjult for trusselutøver. Vi er også kjent med at utsatte ikke får innvilget beskyttelsestiltak fordi det er frykt for at de må oppgi personalia i en sivil sak om f.eks. samvær. Dette tilsier etter vår vurdering at det også i andre saker enn der det allerede er innvilget sperret adresse må være anledning til å holde personalia skjult.»

Stine Sofies Stiftelse peker videre på at det også kan være behov for å skjerme opplysningene i andre sammenhenger, for eksempel i erklæringer fra sakkyndige.

Enkelte høringsinstanser har også kommentert spørsmålet om det er behov for endringer i straffeprosessloven for å ivareta at en skjult eller sperret adresse ikke avsløres i straffesaker. *Sør-Rogaland tingrett* uttaler følgende:

«*Sør-Rogaland tingrett* mener det vil være fornuftig å innta en lignende regulering i straffeprosessloven § 130, uten å måtte være avhengig av de strenge reglene om anonym vitneførsel i straffeprosessloven § 130a. Domstolene håndterer et stort antall straffesaker om vold, seksuelle lovbrudd og besøksforbud som omhandler barn og familie. Det gjelder et beskyttelsesbehov for den sperrede adressen også i disse sakstypene, for å nevne noen.»

Sør-Vest politidistrikt ser ikke behov for et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger etter straffeprosessloven § 130. *Politidirektoratet* uttaler at de ikke er kjent med saker hvor det har vært behov for en slik unntaksadgang. *Oslo statsadvokatembeter* påpeker i sitt hørings svar at det i de fleste straffesaker ikke er behov for at vitnets identitet holdes skjult, men at det kan være behov for at opplysninger om adresse eller arbeidsplass bare gis skriftlig til retten, slik straffeprosessloven § 130 allerede i dag åpner for. *Oslo statsadvokatembeter* peker imidlertid på et behov for at det i § 130 tilføyes at opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter bestemmelsens andre ledd, ikke skal føres inn i rettsboken.

Oslo statsadvokatembeter viser for øvrig til at straffeprosessloven § 130 a bør endres slik at anonym vitneførsel kan besluttes i saker om overtredelse eller forsøk på overtredelse av straffeloven §§ 282 og 283 om mishandling i nære relasjoner og grov mishandling i nære relasjoner. Politidirektoratet bemerker at det er behov for en lovteknisk gjennomgang av straffeprosessloven § 130 a. Politidirektoratet mener at det kan virke noe tilfeldig hvilke straffebestemmelser som er angitt i bestemmelsens første ledd, og at en slik uttømmende angivelse av hvilke saker anonym vitneførsel kan besluttes, er lite hensiktsmessig.

Når det gjelder administrative konsekvenser som følge av forslagene, viser Skattedirektoratet til at det ut fra tvisteloven § 36-6 a og forslaget til ny § 61 e i barnelova er ulike kilder som må undersøkes for å ta stilling til om de respektive unntakshjemlene kommer til anvendelse. Skattedirektoratet reiser på denne bakgrunnen spørsmål om forslaget til ny § 61 e i barnelova vil ha administrative konsekvenser for Domstoladministrasjonen i form av utvikling av rutiner i domstolenes saksbehandlingssystem for å kontrollere om adresser er graderte i Folkeregisteret.

3.6 Departementets vurdering

Departementet opprettholder forslaget i høringsnotatet om å innføre en adgang for retten til å gjøre unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, og at adgangen ikke skal være begrenset til sakstype. Det vises til lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd. Med en slik generell unntaksadgang ser departementet ikke grunn til å gå videre med forslagene i høringsnotatet om endringer i barnelova.

Høringen bekrefter at det særlig i foreldretvistsaker hvor en av foreldrene bor på sperret adresse, er behov for en adgang for retten til å gjøre unntak fra plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum. I disse sakene vil det gjerne føres vitner med en tilknytning til barnet og barnets bosted. På samme måte som i barnevernssakene, jf. tvisteloven § 36-6 a, vil den sperrede adressen relativt enkelt kunne avsløres hvis slike vitner må oppgi navn og andre opplysninger åpent i retten ved innledningen til vitneavhøret. Videre vil den trusselutøvende forelderen kunne skaffe seg kunnskap om hvor den trusselutsatte bor hvis vedkommende for eksempel må oppgi nytt navn før partsforklaringen gis.

Folkeregisterlovens regler om adressesperre gjelder imidlertid generelt. Det kan derfor i prinsippet i enhver type sak forekomme at en part eller et vitne bor på sperret adresse, hvor plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum vil kunne føre til at adressen gjøres kjent for trusselutøveren. Risikoen for dette vil trolig være størst der også trusselutøveren er part i saken og til stede i retten, slik som i foreldretvistsakene. Andre eksempler kan være saker etter ekteskapsloven og utlendingssaker. Departementet antar imidlertid at det også ellers kan tenkes at trusselutøveren på ulike måter vil kunne lokalisere den trusselutsatte dersom vedkommende som part eller vitne i en sak må oppgi navn og andre opplysninger åpent i retten, med de alvorlige konsekvensene det kan få for den trusselutsatte og barn vedkommende har omsorg for, som er nærmere omtalt i punkt 3.2.2 og 3.4 over.

Departementet ser det med dette slik at en adgang for retten til å gjøre unntak fra plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum ikke bør begrenses til én sakstype, men gjelde i enhver type sak hvor en part eller et vitne bor på sperret adresse. Advokatforeningen har påpekt i høringen at det uten en slik unntaksadgang kan være slik at trusselutsatte personer vil vegre seg for å opptre i retten i frykt for å måtte oppgi graderte opplysninger ved innledningen til avhøret. Advokatforeningen har videre vist til at dette kan ha som konsekvens at det i praksis kan være en høy terskel for å innkalle et slikt vitne til å avgi forklaring, noe som i sin tur vil kunne gå ut over sakens opplysning.

Departementet går inn for at den nærmere utformingen av unntaksadgangen gjøres i tråd med forslaget i høringsnotatet. For å beslutte at partens eller vitnets navn og andre opplysninger ikke skal oppgis åpent i retten, foreslås det et vilkår om at det må være nødvendig for å ivareta formålet med vedtaket om sperret adresse, se lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd første punktum. Med et slikt vilkår vil retten kunne skjerme de aktuelle opplysningene i den utstrekningen som er nødvendig i den enkelte saken for å hindre at trusselutøveren vil kunne få eller skaffe seg kunnskap om hvor den trusselutsatte bor. Departementet foreslår at opplysningene i stedet skal gis retten skriftlig, slik ordningen også er etter tvisteloven § 24-8 andre ledd.

Innvendingen mot å innføre et unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger som nevnt i tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, er at det vil kunne innebære en begrensning i retten til kontradiksjon, særlig når det gjelder vit-

ner. At motparten har kunnskap om vitnets identitet, kan ha betydning for muligheten til å imøtegå det vitnet sier. Departementet vurderer det likevel slik at det er tilstrekkelig tungtveiende grunner for å innføre et slikt unntak når en part eller et vitne bor på sperret adresse. Etter departementets syn vil begrensningen dette vil kunne innebære i retten til kontradiksjon, i utgangspunktet være forenlig med Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6 nr. 1, se punkt 3.3.1 og 3.2.2 over. Departementet vil i denne forbindelse vise til at vitnets eventuelle rolle og tilknytning til saken fortsatt vil kunne gjøres kjent for partene og sakens øvrige aktører, selv om navn og andre opplysninger ikke oppgis åpent i retten. Vitnet vil derfor ikke være helt anonymt, slik situasjonen kan være ved anonym vitneførsel i straffesaker. At partene og retten kan stille spørsmål til vitnet, blant annet om tilknytning til og eventuell rolle i saken, og at opplysningene i alle tilfeller skal gis skriftlig til retten, vil også bidra til å redusere betenkelighetene ved at vitnets identitet holdes hemmelig.

Departementet foreslår likevel å innta en reservasjon i loven for tilfeller der det vil medføre vesentlige betenkeligheter av hensyn til en parts mulighet for å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis at opplysningene bare gis skriftlig til retten, slik som etter straffeprosessloven § 130 a andre ledd. Det vises til lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd tredje punktum. Departementet tar med dette særlig sikte på å fange opp tilfeller hvor det må antas at vitnet har en tilknytning til parten, som vedkommende ellers ikke vil bli gjort kjent med. I straffesaker vil anonymisering av slike vitner vanligvis være avskåret etter straffeprosessloven § 130 a andre ledd, siden vitnet kan ha spesielle motiver eller interesser som kan prege vitneforklaringen, men som det kan være vanskelig for utenforstående å avdekke, jf. Ot.prp. nr. 40 (1999–2000) side 114–115. Etter departementets syn bør en slik begrensning også gjelde for adgangen til å gjøre unntak fra tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum etter lovforslaget her. I andre tilfeller legger departementet til grunn at partens faktiske mulighet til å imøtegå det vitnet sier, som regel ikke vil bli særlig svekket av at vitnets identitet holdes hemmelig, slik at det vil være mindre betenkelig at opplysningene bare gis skriftlig til retten. Som det ble lagt til grunn i Ot.prp. nr. 40 (1999–2000) punkt 5.5.3.3 side 30 når det gjelder tilfældighetsvitner og politivitner som har deltatt skjult i etterforskningen, vil parten i disse tilfellene sjelden sitte inne med opplysninger som er av betydning for å vurdere vitnets troverdighet, og vitnet vil dessuten vanligvis ikke ha skjulte motiver for å forklare seg uriktig.

Departementet antar at en beslutning om at et vitne ikke skal oppgi navn og andre opplysninger åpent i retten, i utgangspunktet vil være tilstrekkelig for å ivareta at den sperrede adressen ikke gjøres kjent for trusselutøveren. Som det ble lagt til grunn ved innføringen av tvisteloven § 36-6 a, kan det imidlertid også være en risiko for identifisering av vitnet, og dermed oppsporing av adressen, når vitnet avgir forklaringen, se Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.5 side 65. I tråd med forslaget i høringsnotatet foreslår departementet derfor at det sammen med forslaget til nytt tredje ledd i tvisteloven § 24-8, også innføres en adgang for retten til å beslutte at det ved gjennomføringen av vitneavhøret skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig. Det vises til lovforslaget § 24-9 nytt sjette ledd. Departementet legger til grunn at iverksetting av slike tiltak som utgangspunkt kun vil være nødvendig for å ivareta formålet med vedtaket om sperret adresse når trusselutøveren eller andre med tilknytning til vedkommende, er til stede i retten.

Når retten har besluttet at opplysninger kan gis skriftlig til retten etter lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd, er det etter departementets syn behov for å sikre at opplysningene heller ikke gjøres kjent på andre måter i saken. Som i høringsnotatet foreslår departementet at det inntas i loven at opplysninger som er gitt skriftlig til retten, ikke skal føres inn i rettsboken, som partene og som hovedregel også allmennheten har rett til innsyn i, jf. tvisteloven § 14-1 første ledd og § 14-2 første ledd. Tilsvarende følger av tvisteloven § 36-6 a tredje ledd. Departementet legger til grunn at en slik regulering også bør inkludere opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter tvisteloven § 24-8 andre ledd, slik bestemmelsen allerede praktiseres i dag, se punkt 3.2.1 over. Det vises til lovforslaget § 13-6 første ledd nytt andre punktum. For å ivareta at trusselutøveren heller ikke i de øvrige saksdokumentene vil kunne gjøre seg kjent med den sperrede adressen gjennom innsynsretten etter tvisteloven § 14-1 første ledd, foreslår departementet, som i høringsnotatet, også en regulering i tråd med tvisteloven § 36-6 a fjerde ledd. Etter lovforslaget § 14-1 andre ledd nytt andre punktum er partens rett til innsyn begrenset så langt det er nødvendig for å ivareta formålet med en beslutning etter § 24-8 nytt tredje ledd.

Adgangen til å gjøre unntak fra plikten etter tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum og de øvrige lovendringene som foreslås her, bør også gis anvendelse i tilfeller hvor en part eller et vitne har fått tillatelse til å benytte fingerte personopplysninger etter politiloven § 14 a. Som rede-

gjort for i punkt 3.2.3 er slik tillatelse et annet og mer inngripende tiltak for å beskytte trusselutsatte personer, som kun er aktuelt dersom andre tiltak, slik som adressesperre, ikke gir tilstrekkelig vern. Departementet ser at plikten til å oppgi navn og andre opplysninger også i disse tilfellene kan tenkes å medføre at trusselutøveren vil kunne skaffe seg kunnskap om hvor den trusselutsatte bor. Det vises for øvrig til punkt 3.2.3 over.

Videre ser departementet at unntaksadgangen etter lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd og de øvrige endringsforslagene også bør gjelde i tilfeller der en part eller et vitne bor på skjult adresse etter barnevernsloven. Anvendelsesområdet til bestemmelsen som i dag ligger i tvisteloven § 36-6 a, er begrenset til barnevernssaker. Også i andre saker vil det kunne være behov for å unngå at plikten til å oppgi navn og andre opplysninger åpent i retten medfører at den skjulte adressen avsløres for barnets foreldre, for eksempel hvis en fosterforelder skal vitne i en foreldretvistsak. Det vises for øvrig til bakgrunnen for innføringen av bestemmelsen i tvisteloven § 36-6 a i Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.

Departementets forslag til utforming av § 24-8 nytt tredje ledd vil gi en samlet regulering av adgangen til å gjøre unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger i saker hvor det er truffet vedtak om sperret adresse, fiktiv identitet eller skjult adresse. Med en slik utforming vil også barnevernssakene hvor det er truffet vedtak om skjult adresse, som i dag er regulert i tvisteloven § 36-6 a, omfattes. Av lovtekniske grunner foreslår departementet derfor å oppheve § 36-6 a, slik at barnevernssaker hvor det er truffet vedtak om skjult adresse, i stedet reguleres av lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd og de øvrige endringsforslagene. At reguleringen i barnevernssakene i stedet inntas i forslaget til nytt tredje ledd i § 24-8 og de øvrige endringsforslagene, er ikke ment å medføre noen endring i innholdet i reguleringen sammenlignet med § 36-6 a.

Den nåværende bestemmelsen i § 36-6 a inneholder ikke en reservasjon for tilfeller der det vil medføre vesentlige betenkeligheter av hensyn til en parts mulighet for å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis at opplysningene bare gis skriftlig til retten, som foreslås inntatt i lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd tredje punktum. Departementet legger til grunn at det i barnevernssakene er lite trolig at denne reservasjonen vil være aktuell i praksis. Dette har blant annet en side til at vitner som det gjerne vil være aktuelt at ikke oppgir navn og andre opplysninger i disse sakene,

sjelden vil ha noen tilknytning til den private parten, fordi dette normalt er en forutsetning for at barnets adresse kan holdes skjult i utgangspunktet, se Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.5 side 64. Departementet viser til at det ved innføringen av § 36-6 a ikke ble ansett å være nødvendig med en slik reservasjon.

Bestemmelsen som i dag ligger i tvisteloven § 36-6 a, gjelder også i barnevernssaker som omhandler spørsmålet om barnet skal plasseres på skjult adresse, men hvor det ikke allerede er truffet vedtak om dette, se Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.5 side 65. For å ivareta at også disse tilfellene omfattes av unntaksadgangen etter lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd og de øvrige endringsforslagene, er det foreslått å innta i § 24-8 nytt tredje ledd andre punktum at adgangen til å gjøre unntak fra plikten til å oppgi navn og andre opplysninger også gjelder i barnevernssaker som omhandler skjult adresse. Bestemmelsen er ment som en innholdsmessig videreføring av unntaksadgangen etter tvisteloven § 36-6 a første ledd i disse tilfellene. I andre saker må det være truffet et vedtak som nevnt i lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd første punktum, for at retten kan beslutte at opplysningene bare skal gis skriftlig til retten.

Reglene i tvisteloven kapittel 24, herunder §§ 24-8 og 24-9, gjelder tilsvarende så langt de passer for barneverns- og helsenemnda, jf. barnevernsloven § 14-18 første ledd bokstav c. Når det gjelder den private partens rett til innsyn i sakens dokumenter når saken behandles i barneverns- og helsenemnda, følger det av barnevernsloven § 14-6 andre ledd første punktum at parten ikke har rett til innsyn i opplysninger om identiteten til anonyme vitner eller andre opplysninger som kan bidra til å avsløre barnets skjulte adresse. Det samme gjelder i saker hvor det er fremmet krav om at barnet skal bo på skjult adresse, jf. andre punktum. Bakgrunnen for innføringen av bestemmelsen var at det i nemnda hadde utviklet seg en praksis for å tillate «anonym vitneførsel» i saker der barnet bor på skjult adresse, jf. Prop. 84 L (2019–2020) *Endringer i barnevernloven (samtaleprosess, årlig tilstandsrapportering mv.)* punkt 8.1 side 38. Departementet legger til grunn at innsynsregelen som foreslås inntatt i tvisteloven § 14-1 andre ledd nytt andre punktum, i praksis vil omfatte de samme opplysningene som innsynsregelen i barnevernsloven § 14-6 andre ledd.

Departementet har ikke i denne omgang vurdert om det bør gis nærmere regler for hvordan opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd, skal behandles

i domstolene. Departementet ser at en slik regulering kan være hensiktsmessig. Inntil videre legger departementet opp til at opplysningene skal behandles på samme måte som opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter tvisteloven § 24-8 andre ledd, slik det også ble lagt opp til ved innføringen av tvisteloven § 36-6 a, jf. Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.5 side 65.

Som nevnt i punkt 3.4 har det i lys av anmodningsvedtaket og tidsrammen for høringsforslaget vært begrenset anledning til å utrede nærmere om det også kan være behov for andre lovendringer for å ivareta at en sperret adresse mv. ikke avsløres når en sivil sak eller en straffesak er til behandling i domstolene. Høringen etterlater et

inntrykk av at det ikke er et påtrengende behov for slike lovendringer i prosesslovene. For øvrig har noen høringsinstanser kommet med innspill til enkelte behov i andre lover. Dersom det i praksis skulle vise seg at også andre plikter etter prosesslovene vil kunne medføre en risiko for at de aktuelle opplysningene gjøres kjent for uvedkommende, antar departementet at det vil kunne være grunn for retten til å vurdere om opplysningene likevel bør skjermes. Departementet viser i denne forbindelse til forpliktelsene etter blant annet Grunnloven og EMK som er redegjort for i punkt 3.3.1 over, og betydningen av hensynet til barnets beste, se nærmere om dette i Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.2.2 side 59–60.

4 Unntak fra lengstefristen for å begjære gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak

4.1 Bakgrunn

Stortinget fattet 25. april 2023 anmodningsvedtak nr. 617 (2022–2023):

«Stortinget ber regjeringen vurdere endringer i/unntak fra den absolutte fristen etter tvisteloven § 31-6 på ti år for gjenåpning av sivile saker som er pådømt som del av en straffesak.»

I Innst. 273 L (2022–2023) side 3 begrunnes vedtaket slik:

«Komiteen mener det kan være en mangel ved lovverket at personer som har fått straffesaken gjenopptatt, og av den grunn blitt frikjent, ikke skal ha mulighet til å gjenoppta erstatnings-saken dersom det har gått mer enn ti år siden dommen falt. Det samme gjelder personer som har blitt erstatningsansvarlig, men som senere blir renvasket som følge av for eksempel at en tredjeperson domfelles for det erstatningsbetingende forholdet. I slike tilfeller mener komiteen at det kan være i strid med uskyldspresumsjonen at en fellende dom på krav om oppreisning blir stående for ettertiden uten mulighet til gjenopptakelse. Komiteen ser at spørsmålet om endring av tvisteloven § 31-6 reiser en rekke kompliserte juridiske problemstillinger. Dette er spørsmål om blant annet forholdet til andre regler i tvisteloven, hvordan et unntak skal utformes, partsforholdene i gjenåpningssaken og de materielle vilkårene for gjenåpning. Komiteen ønsker å be departementet vurdere endringer i tvisteloven § 31-6 i forbindelse med det pågående utredningsarbeidet.»

4.2 Gjeldende rett

4.2.1 Straffeprosesslovens regler om behandling av sivile krav i straffesaker og om gjenåpning

Etter straffeprosessloven § 3 første ledd første punktum kan rettskrav som fornærmede eller andre skadelidte har mot siktede, på nærmere vilkår fremmes i forbindelse med straffesaken dersom kravet springer ut av samme handling som straffesaken gjelder. I § 3 første ledd andre punktum listes det opp enkelte andre krav som på samme vilkår kan fremmes i forbindelse med straffesaken. Rettskrav etter første punktum og kravene som er listet opp i andre punktum, anses etter § 3 tredje ledd som «sivile krav» og behandles etter reglene i lovens kapittel 29.

Straffeprosessloven kapittel 29 inneholder blant annet regler om hvordan sivile krav skal fremmes. Den som har et sivilt krav, kan enten selv fremme det etter § 428 første ledd første punktum, eller begjære påtalemyndigheten om å fremme kravet, jf. § 427 første ledd. Dersom det er oppnevnt bistandsadvokat for fornærmede, skal kravet fremmes etter § 428. Et sivilt krav som er fremmet, skal i utgangspunktet behandles og avgjøres parallelt med straffekravet og i straffeprosessens former. Finner retten at opplysningene i saken er utilstrekkelige til at størrelsen av kravet kan fastsettes, kan retten imidlertid begrense seg til å gi dom for den delen av kravet som den finner godtgjort, jf. § 432 første ledd. Den som mener å ha ytterligere krav enn det vedkommende har fått dom for, kan reise sak om restkravet etter reglene i tvisteloven, jf. fjerde ledd. Retten kan også nekte kravet forfulgt sammen med straffesaken dersom det åpenbart er mest hensiktsmessig å behandle kravet i sivilprosessens former, jf. § 427 femte ledd og § 428 tredje ledd.

En avgjørelse av et sivilt krav kan ankes enten som del av en anke over dom i straffesaken eller ved særskilt anke. Det følger av § 434 første ledd at ved anke over dom i straffesaken kan partene

på nærmere vilkår kreve ny behandling også av de sivile kravene. Dersom et sivil krav likevel ikke avgjøres i straffesaken, kan partene innen visse frister kreve fortsatt behandling av kravet etter tvistelovens regler, jf. § 434 syvende ledd. Det følger av § 435 første punktum at særskilt anke mot avgjørelsen av sivile krav finner sted etter tvistelovens regler.

Straffeprosessloven kapittel 27 gir regler om gjenåpning av *straffesaker*. Det følger av § 389 første ledd at en sak som er avgjort ved rettskraftig dom, på nærmere bestemte vilkår kan gjenåpnes til ny prøving etter begjæring av en part. De materielle vilkårene for gjenåpning angis i §§ 390–393, hvor det blant annet skilles mellom gjenåpning til gunst og gjenåpning til skade for siktede. Det gjelder ingen frister for å begjære straffesaker gjenåpnet. Etter § 394 første ledd skal en begjæring om gjenåpning av straffesaken settes frem for Gjenopptakelseskommissjonen. Kommisjonen har et selvstendig ansvar for å sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før den avgjør om begjæringen skal tas til følge, jf. § 398 første ledd. Dersom kommisjonen beslutter at saken skal gjenåpnes, skal saken henvises til ny fullstendig behandling ved en domstol som er sideordnet den rett som har avsagt den angrepne dom, jf. § 400 første ledd.

Straffeprosessloven inneholder ingen bestemmelser om gjenåpning av avgjørelser av sivile krav i forbindelse med gjenåpning av straffesaken. Dette var tidligere regulert i § 434. Straffeprosessloven § 434 første ledd fastsetter som nevnt at ved anke over dom i straffesaken kan partene etter nærmere vilkår og i bestemte tilfeller kreve ny behandling også av de sivile kravene i saken. Tidligere fulgte det av § 434 tredje ledd at «[v]ed gjenåpning av straffesak kan en part på samme vilkår som nevnt i første ledd kreve ny behandling av de sivile krav dersom fristen i tvisteloven § 31-6 ikke er utløpt». Denne bestemmelsen ble opphevet ved lov 7. mars 2008 nr. 5. Endringen er ikke nærmere kommentert i forarbeidene. Keiserud mfl., Straffeprosessloven – lovkommentar, kommentarer til § 434 punkt 6, Juridika, ajourført 1. januar 2024, antar at endringen er utilsiktet:

«Ved lovendringen 7. mars 2008 nr. 5 foreslo departementet (på grunnlag av forslaget i NOU 2006: 10) nye bestemmelser i tredje til syvende ledd, se Ot.prp. nr. 11 (2007–2008) s. 130. En bestemmelse tilsvarende tidligere tredje ledd om behandling av sivile krav ved gjenåpning av straffesak, ble – trolig ved en

inkurie – ikke medtatt i dette lovforslaget, og feilen ble heller ikke rettet opp i forbindelse med Stortingets behandling av lovsaken. Det må derfor kunne legges til grunn at tidligere tredje ledd utilsiktet er falt ut i lovteksten.»

Straffeprosessloven § 435 andre punktum, jf. første punktum, fastsetter at særskilt gjenåpning av en avgjørelse av sivile krav finner sted etter tvistelovens regler. Med «tvistelovens regler» sikter bestemmelsen til reglene om gjenåpning i tvisteloven kapittel 31. Ved særskilt gjenåpning følger det dermed av tvisteloven at det er domstolen som skal ta stilling til begjæringen, og at begjæringen må fremsettes innen lovbestemte frister, se punkt 4.2.2 under.

4.2.2 Tvistelovens regler om gjenåpning

Reglene om gjenåpning av sivile saker finnes i tvisteloven kapittel 31. Gjenåpning er et ekstraordinært rettsmiddel, som supplerer de ordinære rettsmidlene anke og oppfriskning. Gjenåpning går ut på at en sak som er rettskraftig avgjort, åpnes opp igjen for ny behandling. En avgjørelse er rettskraftig når det ikke lenger er adgang til å angripe den med ordinære rettsmidler, jf. tvisteloven § 19-14 første ledd. Rettskraftige avgjørelser er bindende for partene og for andre som på grunn av sitt forhold til parten ville være bundet av en tilsvarende avtale om tvistegjenstanden, jf. § 19-15 første ledd.

I Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 21.9 side 267 er gjenåpningsreglene beskrevet og begrunnet slik:

«Gjenopptakelse er en sikkerhetsventil, hvor hovedbegrunnelsen er å forhindre særlig støtende utslag av rettskraftvirkningene av domstolers avgjørelser. Men det må nødvendigvis settes relativt snevre vilkår for adgangen til gjenopptakelse dersom domstolene skal kunne fylle sin funksjon som konfliktløser. De primære rettsikkerhetsgarantier for en materielt riktig avgjørelse må sikres ved saksbehandlingsreglene samt de ordinære rettsmidler i tilknytning til avgjørelsen av saken. Det er likevel bred enighet om at vi må ha en sikkerhetsventil i form av regler om gjenopptakelse, men status quo-hensynene som bærer rettskraftreglene, tilsier at adgangen må være snever.»

At det må være en snever adgang til å få gjenåpnet en sivil sak, har også en side til at det generelt kan bli vanskeligere å foreta en god vurdering av bevi-

sene etter hvert som tiden går, se NOU 2001: 32 A *Rett på sak* del II punkt 15.6.4.1 side 442:

«En vid adgang til å ta saken opp igjen, ville undergrave hele idéen med rettskraft som nødvendig egenskap ved domstolsavgjørelser. Det er jo heller ikke noen garanti for at resultatet blir riktigere neste gang, eller at partene vil være mer tilbøyelige til å akseptere den nye dom. En alminnelig erfaring er tvert om at bevisene svekkes med tiden, og at sannsynligheten for et materielt riktig resultat synker.»

En begjæring om gjenåpning av avgjørelser av tingretten og lagmannsretten skal inngis til en sideordnet domstol med rettskrets som grenser til den domstolen som har truffet avgjørelsen, jf. § 31-7 første ledd, jf. § 31-1 tredje ledd. Begjæringer om gjenåpning av avgjørelser av Høyesterett inngis til Høyesterett og avgjøres av Høyesteretts ankeutvalg, jf. § 31-7 første ledd, jf. § 31-1 fjerde ledd. Hvis begjæringen tas til følge, behandles gjenåpningssaken etter de alminnelige reglene for sakstypen, jf. § 31-8 tredje ledd. Retten kan bestemme at det skal finne sted felles behandling av begjæringen og av kravet som er gjenstand for begjæringen, jf. § 31-8 fjerde ledd.

Gjenåpningsgrunnene reguleres i §§ 31-3 og 31-4. Etter § 31-3 kan gjenåpning begjæres hvis det foreligger enkelte feil ved rettergangen. Når det gjelder gjenåpning på grunn av feil ved avgjørelsen etter § 31-4, kan gjenåpning bare begjæres hvis opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort, tilsier at avgjørelsen høyst sannsynlig ville blitt en annen, jf. bokstav a, eller hvis en bindende avgjørelse av en internasjonal domstol eller en uttalelse fra FNs menneskerettskomité i samme saksforhold tilsier at avgjørelsen var basert på uriktig anvendelse av folkeretten, jf. bokstav b. I § 31-5 fastsettes alminnelige begrensninger i retten til gjenåpning. Gjenåpning kan ikke begjæres av en grunn som er forkastet ved sakens behandling, jf. første ledd, eller av en grunn som parten burde ha gjort gjeldende under sakens ordinære behandling, ved anke eller ved begjæring om oppfriskning, jf. andre ledd. Gjenåpning finner dessuten ikke sted dersom det er rimelig sannsynlighetsovervekt for at en ny behandling av saken ikke vil lede til en endring av betydning for parten, jf. tredje ledd.

Tvisteloven § 31-6 fastsetter frister for gjenåpning av sivile saker. Etter første ledd må begjæringen settes frem innen seks måneder etter at parten ble kjent med forholdet begjæringen byg-

ger på, eller burde ha skaffet seg kunnskap om det. Det følger videre av andre ledd første punktum at «[e]tter ti år kan saken ikke gjenåpnes». Det kan ikke gis oppfriskning mot forsømmelse av denne fristen, jf. andre punktum. I bestemmelsen oppstilles det dermed en absolutt lengstefrist på ti år for gjenåpning. Enkelte unntak fra fristen er imidlertid fastsatt i spesiallovgivningen, se nærmere nedenfor i punkt 4.2.3.

Etter sin ordlyd regulerer ikke bestemmelsen når lengstefristen beregnes fra, men det er lagt til grunn at fristen begynner å løpe den dagen avgjørelsen som begjæres gjenåpnet, ble avsagt, se Skoghøy, *Tvisteløsning* (4. utgave, Oslo 2022) side 1320, som viser til den tilsvarende bestemmelsen i tvistemålsloven § 408 andre ledd. Avbrytelse av fristen reguleres av domstolloven § 146 andre ledd og forskrift om elektronisk kommunikasjon med domstolene (ELSAM-forskriften) § 8.

Lengstefristen for gjenåpning ble ved innføringen av tvisteloven endret fra fem til ti år, sml. tvistemålsloven § 408 andre ledd første punktum, i tråd med forslaget fra Tvistemålsutvalget, jf. NOU 2001: 32 A del II punkt 15.3.3 side 432–433. Tvistemålsutvalgets forslag hadde blant annet bakgrunn i et representantforslag fra fire stortingsrepresentanter. Representantforslaget gikk ut på å be regjeringen legge frem et forslag om en endring av reglene om gjenopptakelse i tvistemålsloven kapittel 27, slik at dommer som uriktig bygger på at en part har begått et straffbart forhold, unntas fra fristreglene i § 408 andre ledd, se Dokument nr. 8:84 (1996–97) og Stortingets anmodningsvedtak 18. juni 1997. Tvistemålsutvalget foreslo imidlertid ikke noen særregel for det tilfellet at en dom uriktig bygger på at en part har begått en straffbar handling av en viss grovhet, slik representantforslaget la opp til. Som begrunnelse for utvalgets forslag ble det vist til følgende, se NOU 2001: 32 A del II punkt 15.6.4.12 side 452:

«Utvalget er enig i at lengstefristen bør forlenges, men finner ikke grunn til å foreslå noen særregel for det tilfelle at en dom uriktig bygger på at en part har begått en straffbar handling av en viss grovhet, som det private lovforslaget går ut på. Forslaget ville for øvrig heller ikke ha hjemlet gjenåpning etter ordinært fristutløp i den saken som foranlediget forslaget, idet resultatet var begrunnet med at et familiedlem, ikke en part, hadde begått en straffbar handling. Etter utvalgets oppfatning bør heller den alminnelige lengstefristen forlenges til ti år.»

4.2.3 Unntak fra lengstefristen i spesiallovgivningen

I barnelova er det gitt særregler om gjenåpning i farskapssaker og andre slektskapssaker enn farskapssaker, jf. §§ 28 a og 29 e. I farskapssaker der det ikke foreligger en DNA-analyse, følger det av § 28 a første ledd første punktum at det er adgang til å begjære gjenåpning av en rettskraftig avgjørelse uten hensyn til vilkårene i tvisteloven §§ 31-3 til 31-6. Heller ikke i «andre farskapsaker», altså saker der det foreligger en DNA-analyse, gjelder lengstefristen i tvisteloven § 31-6 andre ledd, jf. barnelova § 28 a andre ledd. I andre slektskapssaker enn farskapssaker følger det tilsvarende av barnelova § 29 e at lengstefristen etter tvisteloven § 31-6 andre ledd ikke gjelder.

Barnelova §§ 28 a og 29 e viderefører tvistemålsloven § 408 andre ledd fjerde punktum, hvor det fremgikk at lengstefristene ikke gjelder i saker om fastsettelse av farskap eller i andre saker om nedstamming. Barnelovutvalget foreslår å videreføre bestemmelsene i ny barnelov, se lovutkastet § 4-13 (farskapssaker) og § 5-5 (slektskapssaker) i NOU 2020: 14 *Ny barnelov – Til barnets beste*.

Forsvarsloven § 41 gir også særlige regler om gjenåpning. Etter § 41 andre ledd første punktum kan saker om fritak for tjeneste i Forsvaret av overbevisningsgrunner som er avgjort av domstolene, bare begjæres gjenåpnet så lenge den vernepliktige har tjenesteplikt. Andre punktum presiserer at gjenåpning også kan begjæres på grunn av forhold som oppsto etter at det forelå rettskraftig dom, mens tredje punktum fastsetter at fristene i tvisteloven § 31-6 ikke gjelder. Unntaket er begrunnet i at det ville kunne tvinge den vernepliktige inn i en posisjon i konflikt med sin samvittighet å gi fristene i tvisteloven anvendelse, jf. Prop. 102 L (2015–2016) *Lov om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m. (forsvarsloven)* punkt 9.3.4 side 79.

4.2.4 Agder lagmannsretts dom 4. november 2023

I Agder lagmannsretts dom 4. november 2022 (LA-2021-157502) ble en begjæring om gjenåpning av en erstatningsdom tatt til følge, til tross for at den tidligere lengstefristen på fem år etter tvistemålsloven § 408 andre ledd hadde utløpt tilbake i 2003. Saken gjaldt et krav om oppreisningserstatning til foreldrene til en kvinne som ble funnet drept 6. mai 1995. Ved Gulating lagmannsretts dom 18. juni 1998 ble den tiltalte i saken frifunnet

for drapet, men ble dømt til å betale oppreisning til den avdødes foreldre. Høyesterett stadfestet i Rt. 1999 side 1363 lagmannsrettens avgjørelse av oppreisningskravet.

Den erstatningsdømte klaget Norge inn for EMD, med grunnlag i at det stred mot uskyldspresumsjonen at han var dømt til å betale oppreisning for samme handling som han var frifunnet for i straffesaken. I EMDs dom 11. februar 2003 Y mot Norge (nr. 56568/00) ble det konstatert at staten hadde krenket den erstatningsdømtes rettigheter etter EMK artikkel 6 nr. 2 (uskyldspresumsjonen). EMD la til grunn at det ikke er noe i veien for at den nasjonale domstolen, etter at tiltalte er frifunnet for straff, tar fornærmedes erstatningskrav til følge etter en erstatningsrettslig vurdering av de faktiske forhold som er grunnlag for tiltalen, se avsnitt 41 i dommen. Når EMD likevel konstaterte krenkelse, var det fordi lagmannsretten i begrunnelsen for den fellende dommen hadde uttrykt seg på en måte som skapte tvil om riktigheten av frifinnelsen for straffekravet, se avsnitt 46.

Den erstatningsdømte begjærte i 2001 gjenåpning av erstatningsdommen etter tvistemålslovens regler. Begjæringen førte etter en konkret vurdering ikke frem, jf. Rt. 2005 side 334. Det ble igjen begjært gjenåpning av erstatningsdommen i 2008 og 2020. Begge ganger ble begjæringen avvist under henvisning til at lengstefristen for gjenåpning etter tvistemålsloven § 408 andre ledd var utløpt, se Rt. 2010 side 718 og HR-2020-1615-U.

Etter at Sør-Vest politidistrikt i brev 6. oktober 2021 opplyste at en ny person var siktet for drapet og varetektsfengslet, begjærte den erstatningsdømte 5. november 2021 saken gjenåpnet på ny. Den 17. oktober 2022 ble det tatt ut tiltale mot den siktede for forsettlig drap under særdeles skjerpende omstendigheter. Begjæringen om gjenåpning ble av Agder lagmannsrett behandlet som en motpartsløs sak. I lys av sakens utvikling vurderte lagmannsretten det slik at det nå ville krenke den erstatningsdømtes rettigheter etter bestemmelser med høyere trinnhøyde å avvise begjæringen på grunn av at fristen var utløpt, se lagmannsrettens dom 4. november 2022 (LA-2021-157502):

«Lagmannsretten er blitt stående ved at krenkelsen av Bs rettigheter etter uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 ved begrunnelsen som ble gitt for avgjørelsen om oppreisning i Gulating lagmannsretts dom, ikke har blitt tilstrekkelig avhjulpet ved de avgjørelser som er truffet. Når situasjonen nå er at

man i praksis kan se bort fra at han har begått drapet, og en annen person er tiltalt for handlingen, finner lagmannsretten at hensynet til hans behov for å bli renvasket veier så tungt at det ville stride mot hans rett til effektivt nasjonalt rettsmiddel mot krenkelsen å avvise begjæringen om gjenåpning med den begrunnelse at fristen i tvistemålsloven 1915 § 408 annet ledd er utløpt. Dommen i erstatningssaken som utpeker ham som drapsmann, kan ikke bli stående.»

Lagmannsretten tok på dette grunnlaget begjæringen om gjenåpning til følge, og frifant den erstatningsdømte for det tidligere idømte kravet.

4.3 Grunnloven og internasjonale forpliktelser

4.3.1 Retten til en rettferdig rettergang – Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6

Etter Grunnloven § 95 første ledd første punktum har enhver rett til «å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid». Rettergangen skal være rettferdig og offentlig, jf. andre punktum. Grunnlovens bestemmelse om retten til rettferdig rettergang fikk sin nåværende utforming etter grunnlovsreformen i 2014, etter inspirasjon fra den tilsvarende bestemmelsen i EMK artikkel 6 nr. 1, se Dokument 16 (2011–2012) *Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven* punkt 23.5.2 side 121–122. De relevante delene av EMK artikkel 6 nr. 1 lyder slik i norsk oversettelse:

«1. For å få avgjort sine borgerlige rettigheter og plikter eller en straffesiktelse mot seg, har enhver rett til en rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid ved en uavhengig og upartisk domstol opprettet ved lov. [...]»

Retten til rettferdig rettergang innebærer i utgangspunktet ikke noe krav om at det skal være adgang til å begjære gjenåpning av en rettskraftig dom, se blant annet EMDs storkammerdom 5. februar 2015 Bochan mot Ukraina nr. 2 (nr. 22251/08) avsnitt 44 og 45 hvor det fremgår:

«44. In line with the above-mentioned principles, according to long-standing and established case-law, the Convention does not guarantee a right to have a terminated case reopened.

Extraordinary appeals seeking the reopening of terminated judicial proceedings do not normally involve the determination of ‘civil rights and obligations’ or of ‘any criminal charge’ and therefore Article 6 is deemed inapplicable to them [...].

45. This approach has been followed also in cases where reopening of terminated domestic judicial proceedings has been sought on the ground of a finding by the Court of a violation of the Convention [...]».

EMK artikkel 6 nr. 1 er likevel unntaksvis funnet anvendelig på spørsmål om gjenåpning, spesielt i straffesaker, jf. EMDs storkammerdom 11. juli 2017 Moreira Ferreira mot Portugal nr. 2 (nr. 19867/12) avsnitt 65. I avsnitt 66 og 67 understreker domstolen at det gjør seg gjeldende ulike hensyn i sivile saker og straffesaker:

«66. The Court emphasises that its assessment of the Bochan (no. 2) case (cited above) focused on issues relating to the civil aspect of Article 6 of the Convention. However, there are significant differences between civil and criminal proceedings.

67. The Court considers that the rights of persons accused of or charged with a criminal offence require greater protection than the rights of parties to civil proceedings. The principles and standards applicable to criminal proceedings must therefore be laid down with particular clarity and precision. Lastly, whereas in civil proceedings the rights of one party may conflict with the rights of the other party, no such considerations stand in the way of measures taken in favour of persons who have been accused, charged or convicted, notwithstanding the rights which the victims of offences might seek to uphold before the domestic courts.»

På bakgrunn av at EMK ikke krever at det etter nasjonal rett skal være adgang til å få gjenåpnet en rettskraftig avgjørelse av et sivil krav, er konvensjonen i utgangspunktet heller ikke til hinder for at det oppstilles en lengstefrist for å begjære gjenåpning.

4.3.2 Uskyldspresumsjonen

Grunnloven § 96 andre ledd lyder:

«Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven.»

Bestemmelsen kom inn i Grunnloven ved grunnlovsreformen i 2014. Den bygger blant annet på den tilsvarende bestemmelsen i EMK artikkel 6 nr. 2, og innholdet og rekkevidden må fastlegges i lys av denne, se blant annet HR-2018-1909-A avsnitt 42 og Rt. 2014 side 1292 avsnitt 14.

Uskyldspresumsjonen innebærer at ingen skal anses skyldig med mindre det foreligger en felende straffedom avsagt i samsvar med lovens krav. Slik den har vært tolket i rettspraksis, innebærer uskyldspresumsjonen også at dersom man er frifunnet for en handling med rettskraftig virkning, skal ikke domstolene i samme eller senere avgjørelser uttrykke seg slik at det etableres tvil om riktigheten av frifinnelsen, se Dokument 16 (2011–2012) punkt 24.3 side 129–130. Når det gjelder saker om erstatningsansvar for handlinger som noen er strafferettslig frifunnet for, har EMD gitt uttrykk for at slike krav i prinsippet er forenlige med uskyldspresumsjonen. EMD har imidlertid slått fast at domstolene ved illeggelse av erstatning ikke kan så tvil om riktigheten av den frifinnende avgjørelsen, se for eksempel EMDs dom 11. februar 2003 Y mot Norge (nr. 56568/00) avsnitt 41–42.

Det er nær sammenheng mellom uskyldspresumsjonen og kravet om at straff bare kan ilegges etter dom, jf. Grunnloven § 96 første ledd. At det bare er skyldige som skal straffes, er et grunnleggende rettsstatsprinsipp. Uskyldspresumsjonen er imidlertid ingen garanti for at uskyldige aldri blir domfelt, noe som utgjør en del av bakgrunnen for at det foreligger en adgang til å få saker gjenåpnet i ekstraordinære tilfeller, se punkt 4.2.1 og 4.2.2. I dom 4. november 2022 (LA-2021-157502) kom Agder lagmannsrett som nevnt til at det i den konkrete saken ville stride mot retten til et effektivt rettsmiddel etter EMK artikkel 13 om lengstefristen stengte for gjenåpning av en uriktig erstatningsdom som var formulert på en måte som krenket uskyldspresumsjonen, se punkt 4.2.4 over.

4.3.3 Forbudet mot tilbakevirkende lover etter Grunnloven § 97

Det følger av Grunnloven § 97 at «[i]ngen lov må gis tilbakevirkende kraft». Grunnloven § 97 verner bare mot tilbakevirkning til skade. I grunnlovsvurderingen sondres det vanligvis mellom tilbakevirkning som knytter nye byrder direkte til tidligere handlinger, og tilbakevirkning som griper inn i etablerte rettsposisjoner. Den første formen for tilbakevirkning omtales ofte som «egentlig tilbakevirkning» og er i utgangspunktet

grunnlovsstridig med mindre det foreligger sterke samfunnsmessige hensyn som begrunner tilbakevirkningen. «Uegentlig tilbakevirkning» foreligger ved inngrep i etablerte rettsposisjoner og vil normalt bare være grunnlovsstridig dersom tilbakevirkningen er særlig eller klart urimelig eller urettferdig, se Rt. 2013 side 1345 avsnitt 93 og 94.

Høyesterett har på ulike måter gitt uttrykk for at det kan være glidende overganger mellom de to hovedtypene av tilbakevirkning, enten ved å beskrive «overgangsformer» mellom egentlig og uegentlig tilbakevirkning, se Rt. 2010 side 143 avsnitt 153, eller ved å understreke fleksibiliteten som finnes i normen «særlig eller klart urimelig tilbakevirkning», se Rt. 2013 side 1345 avsnitt 101. I HR-2016-389-A oppsummerer Høyesterett grunnlovsvernet slik i avsnitt 76 og 77:

«[K]jernes spørsmålet er hvor sterkt tilbakevirkningselementet er. Hvis loven direkte knytter tyngende rettsvirkninger til tidligere hendelser, er loven som hovedregel grunnlovsstridig. Gir loven derimot bare regler om hvordan en allerede etablert posisjon skal utøves, er hovedregelen den motsatte. I de sistnevnte tilfellene har lovgiveren et betydelig spillerom, se avsnitt 94 i strukturkvotedommen. Det er en glidende overgang mellom disse ytterpunktene. I rederiskattdommen omtales dette som 'overgangsformer', mens det i strukturkvotedommen fremheves at 'Borthen-normen' er relativ, fleksibel og skjønsmessig.

Jeg konstaterer videre at det uavhengig av normvalg må skje en avveining mellom de verdende interesser på den ene siden, og de samfunnsmessige hensynene på den annen. Vurderingen må skje konkret for dem som er parter i saken, men det må kunne tas hensyn til helheten ved lovreguleringen, se avsnitt 155 i rederiskattdommen. Ved vurderingen har det betydning hvilke rettigheter eller posisjoner inngrepet gjelder, hvilket grunnlag den enkelte eller en gruppe har for sine forventninger, om inngrepet er plutselig og betydelig, og om fordelingen av byrdene rammer den enkelte eller en gruppe særlig hardt, jf. Borthen-dommen og strukturkvotedommen. De samfunnsmessige hensynene må holdes opp mot dette.»

Når det gjelder frister for bruk av rettsmidler, har det tradisjonelt vært lagt til grunn at Grunnloven § 97 er til hinder for at en lov kan forlenge en frist med virkning for saker hvor fristen allerede er utløpt. I Rt. 1953 side 318 ble imidlertid innførin-

gen av et unntak fra den absolutte femårsfristen for å begjære gjenåpning etter tvistemålsloven for farskapsaker ansett som forenlig med tilbakevirkningsforbudet. Om det tradisjonelle utgangspunktet for rettsmiddelfrister ble det uttalt at «disse generelle uttalelser tar i første rekke sikte på de ordinære rettsmiddelfrister, og har naturligvis heller ikke for øye de særlige hensyn til å få de virkelige forhold frem som gjør seg gjeldende i farskapsaker», se side 320 i avgjørelsen.

I Rt. 2010 side 718 vurderte Høyesterett om lengstefristen på ti år som ble innført med tvisteloven, kunne gis tilbakevirkende kraft for en sak hvor femårsfristen i tvistemålsloven § 408 andre ledd var utløpt før tiårsfristen i tvisteloven § 31-6 ble innført. Høyesterett uttalte at det var «meget tvilsomt om det ville være i samsvar med Grunnloven § 97 dersom tvisteloven § 31-6 skulle anvendes», men tok ikke endelig stilling til grunnlovsspørsmålet, da saken i stedet ble løst etter en tolkning av den aktuelle overgangsregelen, se avsnitt 41 og 42 i kjennelsen. I Rt. 2010 side 1091 var spørsmålet om tvistemålslovens treårsfrist for å endre et rettsforlik kunne utvides til ti år når fristen ikke var utløpt ved tvistelovens ikrafttredelse. Høyesterett konstaterte at «forlengelse av frister som ikke er utløpt når en ny lovregel trer i kraft, reiser ikke spørsmål om inngrep i noen 'bestående rettsposisjon' i Grunnloven § 97s forstand», se avsnitt 39. Med henvisning til disse kjennelsene legger Skoghøy til grunn at frister som ennå ikke har utløpt, kan forlenges, mens det «normalt anses som grunnlovsstridig tilbakevirkning dersom en foreldelses-, søksmåls- eller rettsmiddelfrist blir forlenget etter at den er utløpt», se Forbud mot tilbakevirkende lovgivning, Lov og Rett 2011/5 side 255–282 på side 270. I slike tilfeller kreves det ifølge Skoghøy «sterke samfunnsmessige hensyn» for at tilbakevirkningen ikke skal være grunnlovsstridig.

4.4 Svensk og dansk rett

«Resning» er det rettsmiddelet i Sverige som nærmest tilsvarende gjenåpning i norsk rett. Resning er regulert i rättegångsbalken 58 kap. Reglene er i utgangspunktet felles for sivile saker og straffesaker, men med noen særregler for enkelte saks typer. Vilkårene for at resning skal kunne besluttes, tilsvarende i hovedsak gjenåpningsgrunnene etter norsk rett.

Det gjelder ingen generell lengstefrist for begjæring om resning, men en relativ frist på ett år fra det tidspunktet den som begjærer resning,

fikk kunnskap om forholdet begjæringen bygger på, jf. 58 kap. 4 § andra stycket. Dersom grunnlaget for begjæringen er at noen andre enn den som begjærer resning, har begått en straffbar handling, regnes fristen fra tidspunktet dommen som fastsetter lovbruddet, ble rettskraftig.

I Danmark regulerer retsplejeloven rettergangsmåten i både sivile saker og i straffesaker. I kapitel 89 om påtale av borgerlige krav under straffesaker fastsetter § 992, stk. 1, det såkalte «ensrettingsprinsippet»: En person som frifinnes i straffesaken, kan ikke ilegges erstatningsplikt, og en person som dømmes i straffesaken, kan ikke frifinnes for et erstatningskrav. Vil pådømmelsen av et erstatningskrav innebære et resultat som strider mot ensrettingsprinsippet, må dette kravet skilles ut fra saken, jf. stk. 2.

Reglene om «genoptagelse» av straffesaker er gitt i retsplejeloven kapitel 86. Det gjelder i utgangspunktet ingen frist for å begjære gjenåpning, med mindre begjæringen er begrunnet i den særlige gjenåpningsadgangen etter § 977, stk. 1, nr. 3. I disse tilfellene må begjæringen fremsettes innen fem år etter domsavsigelse eller to år etter løslatelse, jf. § 979, stk. 1.

Reglene om «ekstraordinær genoptagelse og anke» i retsplejeloven § 399 tilsvarende gjenåpning etter tvisteloven. Etter retsplejeloven § 399, 1. stk., kan Høyesteret unntaksvis beslutte ekstraordinær genoptagelse av saker som er avgjort av Høyesteret selv. Tilsvarende kan Høyesteret etter stk. 2 til late ekstraordinær anke over en dom etter utløpet av den alminnelige lengstefristen for å anke. Det gjelder ingen frist for å fremsette en begjæring om ekstraordinær genoptagelse eller anke.

4.5 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet 15. desember 2023 ga departementet uttrykk for at lengstefristen etter tvisteloven § 31-6 andre ledd for å begjære gjenåpning av sivile saker kan gi uheldige utslag i enkelte tilfeller, se høringsnotatet punkt 7.1 side 11. Departementet trakk frem to ulike situasjoner der dette kan gjøre seg gjeldende. Det første typetilfellet er der en straffesak begjæres gjenåpnet mer enn ti år etter at dommen ble avsagt, og det i samme sak ble fremmet sivile krav. Det andre er der en straffesak endte med frifinnelse for straff, men der det likevel ble idømt erstatning. I begge disse typetilfellene vil lengstefristen være til hinder for gjenåpning av avgjørelsen av det sivile kravet dersom begjæringen fremmes mer enn ti år etter at dommen ble avsagt. For å hindre situasjoner der

lengstefristen kan gi helt urimelige og uønskede resultater, foreslo departementet å innføre et unntak fra fristen for enkelte avgjørelser av sivile krav som er fremmet i straffeprosessens former i forbindelse med en straffesak. Det ble ikke foreslått endringer i reglene for sivile saker der kravet er fremmet i en egen prosess etter tvistelovens regler.

For de tilfellene der en straffesak gjenåpnes, ble det i høringsnotatet foreslått en bestemmelse i straffeprosessloven kapittel 29 om at en part kan kreve at også avgjørelsen av sivile krav gjenåpnes til ny prøving, uten hinder av noen lengstefrist, se høringsnotatet punkt 7.2 side 12–13. Etter forslaget gjaldt unntaket både ved gjenåpning til gunst og til ugunst for siktede. For disse tilfellene vurderte departementet det som unødvendig å avgrense unntaket til bare å gjelde for enkelte sivile krav. Forslaget ble derfor utformet generelt for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak.

Videre foreslo departementet også å innføre et unntak i straffeprosessloven kapittel 29 for de tilfellene der en avgjørelse av et sivilt krav begjæres gjenåpnet uten at straffesaken gjenåpnes (særskilt gjenåpning), se høringsnotatet punkt 7.3 side 13–17. Særskilt gjenåpning ble i høringsnotatet antatt først og fremst å være aktuelt i saker som ikke endte med domfellelse for straffekravet, men der det likevel ble idømt erstatning. I en slik sak vil det ikke være noen fellende straffedom som kan begjæres gjenåpnet. Departementet ga uttrykk for at en lengstefrist på ti år for å begjære særskilt gjenåpning kan gi urimelige utslag også i enkelte slike tilfeller, særlig dersom dommen på det sivile erstatningskravet oppleves som en form for skyldkonstatering. På bakgrunn av de vektige rettskraftshensynene som begrunner lengstefristen i sivile saker, ga departementet uttrykk for at et unntak fra lengstefristen ved særskilt gjenåpning ikke bør gis anvendelse helt generelt. Etter en avveining av rettskraftshensynene og hensynet til partenes rettssikkerhet foreslo departementet som et utgangspunkt å avgrense unntaket til å omfatte saker som gjelder noen av de mest alvorlige lovbruddene, som drap og voldtekt, se høringsnotatet punkt 7.3.2 side 14.

Departementet uttrykte likevel at det var grunn til også å vurdere andre og mer vidtrekkende avgrensninger for et unntak fra lengstefristen i saker om særskilt gjenåpning, se høringsnotatet punkt 7.3.3 side 14–16. Et første alternativ som ble presentert, var å tilføye flere alvorlige voldslovbrudd eller seksuallovbrudd til bestemmelsens virkeområde. Et annet alternativ var at

unntaket skal gjelde for krav som bygger på at noen har begått en handling som kan medføre straff av fengsel i mer enn et bestemt antall år, for eksempel straff av fengsel i seks år eller mer. Ytterligere alternativer gikk ut på at unntaket skal gjelde for bestemmelsene som omfattes av voldserstatningslovens saklige virkeområde, eller at unntaket bare skal gjelde for oppreisningskrav etter skadeserstatningsloven § 3-5.

I likhet med for tilfellene der avgjørelsen av det sivile kravet gjenåpnes sammen med straffesaken, foreslo departementet at unntaket ved særskilt gjenåpning skal gjelde for gjenåpning både til skadevolders gunst og ugunst. Departementet vurderte videre i høringsnotatet om et unntak for saker der det begjæres særskilt gjenåpning, bør knyttes til om det har skjedd en utvikling i den bakenforliggende straffesaken, for eksempel at det er tatt ut siktelse eller tiltale mot en annen gjerningsperson. En slik begrensning ble vurdert som lite hensiktsmessig, blant annet fordi det vil kunne stenge for gjenåpning i saker som aldri blir oppklart, men der det likevel er klart uheldig at det sivile kravet ikke kan gjenåpnes.

Når sivile krav behandles på ny sammen med en gjenåpnet straffesak, omfatter forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget også behandlingen av disse kravene. I høringsnotatet punkt 7.3.4 side 16–17 vurderte departementet om det offentlige bør dekke deler av partenes kostnader til juridisk bistand også ved særskilt gjenåpning av avgjørelser av sivile krav, og foreslo en bestemmelse om at oppnevningen som forsvarer og bistandsadvokat også omfatter særskilt gjenåpning. For juridisk bistand til selve gjenåpningsbegjæringen vurderte departementet det slik at regelen i straffeprosessloven § 100 andre ledd første punktum om at retten kan oppnevne offentlig forsvarer når «særlige grunner» taler for det, i tilstrekkelig grad ivaretar behovet for juridisk bistand dekket av det offentlige.

Departementet uttrykte i høringsnotatet punkt 7.3.5 side 17 at de alminnelige reglene om partsstilling i utgangspunktet bør gjelde også der det begjæres gjenåpning i saker som omfattes av et unntak fra lengstefristen. Det ble likevel vurdert om det i enkelte tilfeller bør være en anledning for motparten til selv å velge å stå utenfor gjenåpningssaken, og dermed skånes fra belastningen som en gjenåpning av saken kan medføre. Alternativer som ble løftet, var at saken i slike tilfeller vil måtte behandles som en motpartsløs sak, eventuelt at staten skal kunne tilkjennes partsstatus.

På bakgrunn av hensynet til motpartens innrettelse etter dommen foreslo departementet at

staten skal dekke et eventuelt tilbakebetalingskrav på utbetalt erstatning i tilfeller der saken gjenåpnes når det er gått mer enn ti år, se høringsnotatet punkt 7.4 side 17–18. Videre vurderte departementet i høringsnotatet punkt 7.5 side 18–19 behovet for særregler om begjæring av gjenåpning etter den domfeltes død, for eksempel at påtalemyndigheten eller avdødes nærstående gis adgang til å begjære gjenåpning, slik tilfellet er for gjenåpning av straffesaker. Departementet uttrykte at det for avdødes nærstående kan være ønskelig at den avdøde blir frifunnet for de sivile kravene, både av ideelle og økonomiske grunner. I høringsnotatet punkt 7.6 side 19–21 foreslo departementet at unntakene fra lengstefristen for så vidt gjelder erstatningskrav som begjæres gjenåpnet til gunst for den erstatningsdømte, skal gjelde ikke bare for fremtidige saker og saker der tiårsfristen ennå ikke har utløpt ved lovens ikrafttredelse, men også for saker der fristen allerede har utløpt på dette tidspunktet. Dette forslaget måtte ifølge departementet ses i sammenheng med forslaget om at staten i disse tilfellene skal dekke tilbakebetalingskrav for utbetalt erstatning dersom gjenåpningssaken ender med frifinnelse.

4.6 Høringsinstansenes syn

Et stort flertall av høringsinstansene støtter at det innføres et unntak fra lengstefristen for å begjære gjenåpning for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak. Det gjelder *Advokatforeningen*, *Gjenopptakelseskommisjonen*, *Gulating lagmannsrett*, *Norges institusjon for menneskerettigheter*, *Oslo politidistrikt*, *Oslo statsadvokatembeter* og *riksadvokaten*. Flere høringsinstanser gir uttrykk for at det kan innebære en krenkelse av uskyldspresumsjonen om en erstatningsdom som er begrunnet med at noen har begått en straffbar handling, vil måtte bli stående selv om det senere viser seg at dette ikke stemmer. Etter *Norges institusjon for menneskerettigheters syn* bør forholdet mellom de foreslåtte reglene og uskyldspresumsjonen behandles mer i detalj i proposisjonen enn i høringsnotatet. Ingen høringsinstanser går imot at det innføres et unntak fra lengstefristen. *Statens sivilrettsforvaltning* har ingen merknader til innføringen av et unntak som sådan, men påpeker at det kan være behov for enkelte klargjøringer av forslaget.

Når det gjelder forslaget om å innføre et unntak fra lengstefristen i saker der også straffesaken gjenåpnes, er *Gulating lagmannsrett*, *Oslo politidistrikt*, *Oslo statsadvokatembeter* og *riksadvokaten*

enige i at unntaket bør gjelde generelt, både ved begjæring om gjenåpning til gunst og til ugunst for siktede og uavhengig av hva slags type sivil krav saken gjelder. *Oslo statsadvokatembeter* uttrykker at når det sivile kravet er så nært knyttet til avgjørelsen av skyldspørsmålet, fremstår det vanskelig å begrense adgangen til gjenåpning etter forhold som kravets størrelse, straffebud eller tid. Også *Gjenopptakelseskommisjonen* slutter seg til forslaget, men ber om at det overveies om forslaget kan klargjøres noe når det gjelder hvem som er rett adressat for gjenåpningsbegjæringen, og på hvilket stadium begjæringen skal fremmes. *Norges institusjon for menneskerettigheter* mener at forslaget ikke volder problemer, men etterlyser en klargjøring av om forslaget innebærer at det i disse tilfellene skal skje noen egen prøving av tvistelovens vilkår for gjenåpning dersom straffesaken er besluttet gjenåpnet. Også *Advokatforeningen* kommenterer forholdet til tvistelovens vilkår for gjenåpning. Foreningen gir uttrykk for at sivile krav bør kunne kreves behandlet på ny når straffesaken gjenåpnes, uten at det foretas noen særskilt prøving opp mot vilkårene for gjenåpning i tvisteloven. Advokatforeningen mener videre at det bør klargjøres at unntaket er ment å gjelde for sivile krav som springer ut av det forhold tiltalen gjelder, uavhengig av om den opprinnelige pådømmelsen av kravet skjedde som ledd i selve straffesaken eller i en særskilt sivil sak.

Når det gjelder forslaget om å innføre et unntak fra lengstefristen ved særskilt gjenåpning, støtter *Gulating lagmannsrett* at unntaket bør avgrenses til å gjelde tilfellene der det sivile kravet springer ut av de mest alvorlige straffesakene, som drap og voldtekt. Lagmannsretten uttrykker at unntaket uansett antakelig vil være relevant i svært få saker, men at de mer vidtrekkende forslagene som ble skissert i høringsnotatet, likevel vil kunne innebære at unntaket vil favne for vidt. *Advokatforeningen* uttaler at anvendelsesområdet bør omfatte alle situasjoner der avgjørelsen av det sivile kravet i vesentlig grad har en klanderplasserende funksjon, og anbefaler en avgrensning knyttet til en strafferamme på fengsel i seks år eller mer.

Oslo politidistrikt, *Oslo statsadvokatembeter* og *riksadvokaten* mener at det ikke er grunn til å avgrense unntaket ved særskilt gjenåpning til bare å omfatte enkelte sivile krav. *Oslo politidistrikt* skriver:

«Oslo politidistrikt mener unntaket fra fristen bør gis generell anvendelse der straffesaken ikke gjenåpnes (særskilt gjenåpning av dom på

det sivile kravet). Som nevnt kan en uriktig domfellelse generelt oppleves som en form for skyldkonstatert og være en stor belastning. Også lovbrudd som klassifiseres som mindre alvorlige kan innebære et stort omdømmetap, og dette kan variere mellom personer og omstendigheter. Ved å gi unntaket generell anvendelse unngår man kompliserte avgrensningsspørsmål og begrenser risikoen for nye saker det ikke er tatt høyde for, jf. eksemplet fra Agder lagmannsrett i høringsnotatet punkt 3.2.4.»

Riksadvokaten gir uttrykk for at en begrensning av unntaket utover at det sivile kravet er pådømt i straffeprosessens former i forbindelse med en straffesak, lett vil kunne medføre urimelige resultater. Riksadvokaten mener at en løsning der unntaket avgrenses til å omfatte saker som gjelder drap, voldtekt og voldtekt av barn, fremstår nokså tilfeldig, blant annet fordi det er flere andre lovbrudd som innebærer en anklage om ansvar for en persons død, som for eksempel grov kroppsskade med dødsfølge, uaktsom forvoldelse av død og grovt ran med dødsfølge. Riksadvokaten uttrykker videre at også en avgrensning knyttet til strafferamme lett vil kunne medføre urimelige resultater, fordi flere bestemmelser med en lavere strafferamme har et gjerningsinnhold som grenser opp mot mer alvorlige forhold. Også de andre alternative avgrensningene som ble presentert i høringsnotatet, vil ifølge riksadvokaten kunne gi urimelige resultater. *Riksadvokaten* og *Oslo statsadvokatembeter* mener begge at behovet for en avgrensning uansett er lite. *Riksadvokaten* uttaler:

«Antallet saker der det idømmes et sivilt krav, samtidig som tiltalte blir frifunnet for straffansvar, er lite. Dessuten vil formentlig de alminnelige prosessuelle og materielle krav, og søksmålsbyrden for den som vil kreve gjenåpning, begrense antallet saker der det begjæres særskilt gjenåpning. På denne bakgrunn synes behovet for begrensninger knyttet til straffebud, strafferamme eller annet å være beskjedent.»

Oslo statsadvokatembeter fremhever i tillegg at det bare vil være aktuelt med særskilt gjenåpning der det senere er kommet nye opplysninger som utelukker den erstatningsdømte som gjerningsperson, noe som vil være tilfellet i få saker.

Også *Oslo politidistrikt* har innvendinger til en avgrensning etter strafferamme. Politidistriktet mener at en avgrensning etter sakstype vil treffe

bedre enn en avgrensning etter strafferamme dersom man først går inn for å avgrense unntaket. Vold, seksuallovbrudd og lignende sakstyper nevnes som eksempler på saker som innebærer et særlig stigma, samtidig som sivile krav ofte tas med i straffesaken. Dette gjør seg ifølge politidistriktet gjeldende for kroppsskade, mishandling i nære relasjoner, kjønnslemlestelse, misbruk av overmaktsforhold, seksuell omgang med innsatte i institusjon, seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år, seksuell handling med barn under 16 år, incest, søskenincest, seksuell omgang mellom andre nærstående, tvangsekteskap, frihetsberøvelse, menneskehandel og terrorhandlinger. Politidistriktet mener videre at lovbrudd som involverer mindreårige barn, er særlig aktuelle tilfeller der den erstatningsdømte kan ha en sterk interesse i å begjære saken gjenopptatt etter at en lengstefrist er utløpt, for eksempel fordi fornærmede som voksen opplyser å ha vært påvirket av en annen til å avgi en uriktig forklaring.

Norges institusjon for menneskerettigheter er av den oppfatning at det ikke er gitt at gjenåpningsadgangen bør være begrenset til de mest alvorlige sakene. Høringsinstansen fremhever at uskyldspresumsjonen også gjelder for de som er uriktig domfelt i mindre alvorlige saker, og at selv om det kan oppfattes som særlig støtende med uriktige avgjørelser i de mest alvorlige sakene, gjør rettsikkerhetshensynet seg gjeldende generelt. Det kan ifølge høringsinstansen i seg selv være uheldig å lovfeste et gradert vern, blant annet fordi størrelsen på erstatningsbeløpet ikke nødvendigvis henger sammen med hvilket lovbrudd saken gjelder. Til dette kommer at det neppe vil være mange saker der vilkårene for gjenåpning er oppfylt. På et mer overordnet nivå spør høringsinstansen om forslaget til unntak er riktig innrammet, da det på den ene siden favner meget vidt ved at det åpner for begjæringer om gjenåpning basert på anførsler om habilitet mv. i den tidligere sivile saken, mens det på den andre siden er avhengig av hvilken prosessform det sivile kravet opprinnelig ble behandlet i, hvilket ifølge høringsinstansen ikke så godt ivaretar hensynet til uskyldspresumsjonen. Høringsinstansen gir uttrykk for at det trolig ville ivareta hensynet til uskyldspresumsjonen bedre om en utvidet adgang til gjenåpning ble knyttet til tilfeller der det er på det rene, særlig ut fra beslutninger fra en offentlig myndighet, at sivile krav er basert på en uriktig dom i en straffesak.

Advokatforeningen er den eneste høringsinstansen som uttaler seg om forslagene i høringsnotatet om partsstilling og at det offentlige

skal dekke deler av partenes kostnader til juridisk bistand i gjenåpningssaker. Advokatforeningen er enig i at utgangspunktet må være de alminnelige reglene for partsstilling for sivile krav. Samtidig kan det ifølge foreningen være belastende for en part som for lenge siden har lagt saken bak seg, å bli trukket inn i en prosess som ikke vil ha betydning for vedkommendes egne økonomiske rettigheter og plikter. Advokatforeningen mener at dette kan tilsi etablering av en mulighet til å unnlate å ta til motmæle mot gjenåpningskravet, slik at det må være opp til staten så langt den vil ha den økonomiske interessen i saken, å tre inn i saken og ta til motmæle. Advokatforeningen er videre enig i at advokatbistand til partene i anledning gjenåpning bør reguleres gjennom reglene om forsvarer og bistandsadvokat, fremfor etter regelverket om fri rettshjelp. For saker der det sivile kravet ikke har vært fremmet av en bistandsadvokat, kan det ifølge foreningen oppstå situasjoner der det er behov for rettshjelp utover det som dekkes av forslaget i høringsnotatet. Advokatforeningen mener at forarbeidene bør gi anvisning på at man i slike tilfeller bør oppnevne forsvarer og bistandsadvokat etter de skjønnsmessige reglene i straffeprosessloven § 100 andre ledd og § 107 a tredje ledd.

Advokatforeningen og Oslo politidistrikt støtter forslaget om at staten skal dekke eventuelle tilbakebetalingskrav på utbetalt erstatning når en sivil sak er gjenåpnet etter mer enn ti år. *Advokatforeningen* fremhever at både oppgjørshensynet og det faktum at bevisene svekkes med tiden, tilsier at en part som har fått medhold i et privatretslig krav og har fått oppgjør i henhold til en rettskraftig dom, skal kunne innrette seg økonomisk etter resultatet. Dette gjelder ifølge foreningen med særlig styrke der det primært er avgjørelsens klanderplasserende funksjoner som begrunner avvik fra de ordinære sivilprosessuelle fristene og vilkårene for gjenåpning. *Oslo politidistrikt* mener at det fremstår rimelig at samfunnet og ikke en enkelt part tar de eventuelle økonomiske kostnadene med å rette opp uriktige avgjørelser etter så lang tid. Politidistriktet spør samtidig om statens forpliktelse til å dekke eventuelle tilbakebetalingskrav burde dekke mer enn bare erstatningskrav, slik det ble foreslått i høringsnotatet.

Advokatforeningen påpeker at det også ved gjenåpning etter mindre enn ti år vil kunne være svært inngripende for en skadelidt å bli møtt med tilbakebetalingskrav av potensielt store beløp. I hvert fall innenfor voldsoffererstatningens område bør det ifølge foreningen vurderes å

utforme en bestemmelse som slår fast at staten må holde skadelidte skadesløs ved gjenåpning, eventuelt med et unntak der skadelidte har opptrådt forsettlig. *Statens sivilrettsforvaltning* har ingen merknader til den foreslåtte ordningen som sådan, men ber om en klargjøring av etter hvilket regelverk ansvaret for tilbakebetaling av utbetalt erstatning skal skje, og hvilken etat i staten som skal stå for utbetalingen, samt forholdet til foreldelseslovens fristbestemmelser.

Det er bare *Norges institusjon for menneskerettigheter* og *Advokatforeningen* som kommenterer forslaget om å gi unntaket fra lengstefristen virkning for saker der fristen allerede har utløpt og forholdet til tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97. *Norges institusjon for menneskerettigheter* uttaler at en regel om at staten dekker tilbakebetalingskrav i saker der gjenåpning ble begjært mer enn ti år etter at kravet ble pådømt, ivaretar hensynet til å unngå tilbakevirkning. *Advokatforeningen* støtter den foreslåtte overgangsregelen, men likevel slik at den bør gjelde alle sivile krav og ikke bare erstatningskrav.

Enkelte høringsinstanser har også innspill til den lovtekniske utformingen av forslaget i høringsnotatet. *Advokatforeningen* stiller spørsmål ved om det lovteknisk er hensiktsmessig å plassere unntaksregelen i straffeprosessloven fremfor direkte i tvisteloven § 31-6 andre ledd. *Oslo politidistrikt* mener på sin side at det bør vurderes å innta en informasjonsbestemmelse i tvisteloven § 31-6 som henviser til de ulike unntakene fra lengstefristen i spesiallovgivingen.

4.7 Departementets vurdering

4.7.1 Behovet for et unntak fra lengstefristen

Lengstefristen på ti år for å begjære gjenåpning i sivile saker er først og fremst begrunnet i rettskraftshensyn. Rettskraft går ut på at en dom eller annen rettsavgjørelse er bindende for partene, og dermed medfører en endelig løsning på det rettsforholdet som er oppe til avgjørelse, se tvisteloven § 19-15. Rettskraftreglene ivaretar hensynet til at partene skal kunne legge saken bak seg og innrette seg etter avgjørelsen. Reglene er også begrunnet i domstolenes rolle og funksjon, ved at domstolsbehandling skal lede til en bindende og endelig løsning av saken mellom partene. At tvisteloven likevel åpner for at rettskraftige avgjørelser i ekstraordinære tilfeller kan gjenåpnes, er et utslag av en avveining der hensynet til materiell sannhet eller rimelige resultater i visse tilfeller

veier tyngre enn hensynet til rettskraft og innretning. Kjernen i reglene om gjenåpning er «å forhindre helt urimelige utslag av avgjørelsers rettskraftvirkninger», jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 21.1 side 254. Når tvisteloven § 31-6 andre ledd likevel oppstiller en absolutt frist på ti år for å begjære gjenåpning i sivile saker, er det for å ivareta partenes behov for på et tidspunkt å kunne slå seg endelig til ro med at den rettslige posisjonen som er etablert i dommen, ikke lenger kan rokkes ved. I tillegg vil bevisene gjerne kunne svekkes med tiden, slik at muligheten til å komme frem til et materielt riktig resultat i en eventuell gjenåpningssak vil kunne bli dårligere når det er gått lang tid, se punkt 4.2.2 over.

For *straffesaker* finnes det ingen lengstefrist for å begjære gjenåpning. Dette gjenspeiler noen viktige forskjeller mellom straffesaker og sivile saker. Ved idømmelse av straff, som i utgangspunktet er et anliggende mellom staten og tiltalte, er plassering av ansvar og klander en sentral funksjon ved avgjørelsen. Utgangspunktet i sivile saker er derimot at domstolen skal løse tvister mellom to eller flere private parter, og i enkelte saker sørge for økonomisk gjenoppretting i forholdet. Samtidig er det på det rene at også en sivil dom etter forholdene kan innebære et element av plassering av ansvar og klander, noe som er en del av bakgrunnen for at det ofte skal legges til grunn et skjerpet beviskrav for faktiske omstendigheter som innebærer at en part har opptrådt sterkt klanderverdig, eller som av andre grunner vil være særlig belastende, jf. HR-2018-874-A avsnitt 12–14. Når et sivil krav fremmes i forbindelse med en straffesak, vil det være en sterkere kobling mellom straffesaken og det sivile kravet enn om det sivile kravet fremmes i en egen sak. Slik departementet ser det, innebærer denne koblingen at hensynet til partenes rettssikkerhet bør tillegges særlig vekt i avveiningen mot hensynet til rettskraft og innretning.

Høringen har styrket departementets oppfatning av at lengstefristen for å begjære gjenåpning kan gi uheldige utslag for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak. Flere høringsinstanser trekker også frem at en absolutt lengstefrist for gjenåpning i enkelte tilfeller vil kunne stå i et tvilsomt forhold til uskyldpresumsjonen. Departementet foreslår derfor at det innføres et unntak fra lengstefristen for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak.

I høringsnotatet foreslo departementet å avgrense unntaket ulikt for tilfeller der selve straffesaken gjenåpnes, og for tilfeller der avgjørelsen begjæres gjenåpnet uten at straffesaken

gjenåpnes (særsilt gjenåpning), se punkt 4.5 over. Som det fremgår i punkt 4.7.2 og 4.7.3 under, har departementet etter høringen landet på at det ikke er behov for å avgrense unntaket ulikt for disse tilfellene. Departementets forslag går derfor ut på at unntaket fra lengstefristen skal omfatte alle sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak, både i tilfeller der selve straffesaken gjenåpnes, og i tilfeller der det begjæres særskilt gjenåpning. Det vil imidlertid gjelde forskjellige vilkår for gjenåpning i de to tilfellene. Ved særskilt gjenåpning kreves det at vilkårene for gjenåpning i tvisteloven kapittel 31 er oppfylt. Når den sivile avgjørelsen kreves behandlet på ny sammen med en gjenåpnet straffesak, vil det være straffeprosesslovens vilkår for gjenåpning som gjelder.

4.7.2 Unntak fra lengstefristen i saker der straffesaken gjenåpnes

Uavhengig av spørsmålet om lengstefrist mener departementet at det i tilfeller der en straffesak gjenåpnes, bør være slik at også sivile krav kan kreves behandlet på ny sammen med straffekravet, slik straffeprosessloven § 434 tredje ledd slo fast før bestemmelsen ble opphevet, se punkt 4.2.1 over. Prosessøkonomiske hensyn taler for en slik løsning. Departementet foreslår derfor å gjennføre en bestemmelse i straffeprosessloven om at en part ved gjenåpning av en straffesak kan kreve at også avgjørelsen av sivile krav skal gjenåpnes til ny prøving.

Videre fastholder departementet vurderingen i høringsnotatet om at det i tilfeller der straffesaken gjenåpnes, ikke bør gjelde noen lengstefrist for gjenåpning av avgjørelsen av det sivile kravet. Som nevnt i punkt 4.2.1 gjelder det ingen slik lengstefrist for gjenåpning av straffesaken. Hensynet til at en part på et tidspunkt skal kunne slå seg endelig til ro med resultatet i saken, gjør seg i mindre grad gjeldende når straffesaken likevel skal behandles på ny. Når det er grunnlag for gjenåpning av en straffesak avsagt for mer enn ti år siden, kan det etter departementets syn fremstå som urimelig at det ikke samtidig og i samme prosess skal være anledning til å behandle det sivile kravet som springer ut av den samme saken. Departementet foreslår derfor at det tas inn en bestemmelse i straffeprosessloven kapittel 29 som åpner for at avgjørelser av sivile krav kan kreves gjenåpnet til ny behandling når straffesaken gjenåpnes, uavhengig av noen lengstefrist.

I likhet med i høringsnotatet foreslår departementet at unntaket bør gjelde både ved gjen-

åpning til gunst og til ugunst for siktede, noe som fikk støtte i høringen. Selv om det frem til nå kan synes som at behovet for et unntak har vært størst der det begjæres gjenåpning for å kunne bli frifunnet for kravet, anser departementet det som mulig at det kan oppstå en situasjon der tiltalte ble frifunnet i den opprinnelige saken, og der det ved en gjenåpning av straffesaken mer enn ti år senere kan fremstå urimelig at det ikke lenger er adgang til å kreve også avgjørelsen av sivile krav gjenåpnet.

4.7.3 Unntak fra lengstefristen i saker der det begjæres særskilt gjenåpning

En avgjørelse av et sivilt krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak, kan begjæres gjenåpnet også utenom tilfellene der straffesaken gjenåpnes (særskilt gjenåpning). Departementet antar at særskilt gjenåpning først og fremst er aktuelt der den opprinnelige saken ikke endte med domfellelse for straffekravet, men der det likevel ble idømt erstatning. I slike tilfeller vil det ikke være noen fellende straffedom som kan begjæres gjenåpnet. Departementet foreslår at det innføres et unntak fra lengstefristen for saker der det begjæres særskilt gjenåpning for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak.

Departementets oppfatning er at belastningen ved at en uriktig dom på et sivilt krav vil måtte bli stående på grunn av en lengstefrist for gjenåpning, vil være størst når saken gjelder meget alvorlige lovbrudd. Det er i slike saker at rettsikkerhetshensyn gjør seg gjeldende med særlig styrke, dersom dommen på det sivile kravet oppleves som en form for skyldkonstatering. I høringen fremkommer det imidlertid at det også i enkelte tilfeller som gjelder mindre alvorlige forhold, kan utgjøre en stor belastning om en uriktig dom på et sivilt krav som ble fremmet i forbindelse med en straffesak, må bli stående, for eksempel fordi dommen har medført et vesentlig omdømmetap. Flere høringsinstanser har også trukket frem at det er vanskelig å finne noen god måte å avgrense et unntak på uten at det vil kunne gi urimelige utslag i enkeltsaker. I lys av de øvrige forslagene i denne proposisjonen om at staten skal dekke eventuelle tilbakebetalingskrav på utbetalt erstatning, og at forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget skal omfatte gjenåpningssaken, mener departementet at hensynet til partenes innrettelse i stor grad vil være ivare tatt selv om et unntak ved særskilt gjenåpning gjøres generelt. Det er videre grunn til å anta at det uansett vil være relativt få

saker som gjelder mindre alvorlige lovbrudd, som vil bli begjært gjenåpnet, blant annet som følge av de strenge vilkårene i tvisteloven for å få saken gjenåpnet, se punkt 4.2.2 foran. Departementet har også vektlagt innspillet fra Norges institusjon for menneskerettigheter om at det vil ivareta uskyldspresumsjonen bedre om unntaket ikke begrenses til bare å omfatte de mest alvorlige lovbruddene.

I høringsnotatet vurderte departementet om unntaket ved særskilt gjenåpning bør knyttes til om det har skjedd en viss utvikling i den bakenforliggende straffesaken, for eksempel at det er tatt ut siktelse eller tiltale mot en annen gjerningsperson. Norges institusjon for menneskerettigheter har i høringen gitt uttrykk for at uskyldspresumsjonen trolig vil ivaretas best dersom adgangen til å begjære gjenåpning knyttes til tilfeller der det er på det rene, særlig ut fra beslutninger fra en offentlig myndighet, at et sivilt krav er basert på en uriktig dom i en straffesak. Departementet fastholder likevel vurderingen i høringsnotatet om at det er vanskelig å finne noen god måte å knytte unntaket til slike beslutninger, blant annet fordi det vil kunne stenge for gjenåpning i saker som aldri blir oppklart. De strenge vilkårene for gjenåpning etter tvisteloven kapittel 31 vil i alle tilfeller medføre at særskilt gjenåpning primært vil være aktuelt der det må legges til grunn at dommen på det sivile kravet er uriktig.

Departementet foreslår derfor at det tas inn et unntak i straffeprosessloven kapittel 29 om at lengstefristen i tvisteloven § 31-6 andre ledd ikke skal gjelde når avgjørelser av sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak, begjæres gjenåpnet særskilt. I likhet med tilfellene der avgjørelsen gjenåpnes sammen med straffesaken, jf. punkt 7.2 over, foreslår departementet at unntaket skal gjelde både til skadevolders gunst og ugunst.

Etter tvistelovens system er det i utgangspunktet lagt opp til en ren partsprosess mellom saksøker og saksøkte. Dette gjelder i utgangspunktet også ved begjæringer om gjenåpning. Motparten for begjæringen vil være den eller de som måtte ha vært gjort til motpart ved bruk av ordinært rettsmiddel, se HR-2020-949-U avsnitt 15. Det følger av tvisteloven § 29-8 første ledd at partene i søksmålet kan anke rettslige avgjørelser for å oppnå endring i sin favør, og at «[d]en som vil bli berørt av endringen, skal gjøres til motpart». Det betyr at riktig motpart for en gjenåpningsbegjæring normalt vil være den eller de som var motpart i saken som begjæres gjenåpnet. I høringsnotatet vurderte departementet behovet for å gjøre

enkelte tilpasninger i reglene om partsstilling for å legge til rette for at parten som ble tilkjent erstatning i den opprinnelige saken, kan velge å stå utenfor gjenåpningssaken, for dermed å kunne skånes fra belastningen som en gjenåpning etter mange år kan medføre.

Departementet mener som i høringsnotatet at de alminnelige reglene om partsstilling i utgangspunktet bør gjelde også der det begjæres særskilt gjenåpning. Slik departementet vurderer det, vil de alminnelige reglene om partsstilling i tilstrekkelig grad kunne ivareta at en part som ikke ønsker å ta del i gjenåpningssaken, kan velge å stå utenfor. Regelen som foreslås i punkt 4.7.4 om at staten skal dekke eventuelle tilbakebetalingskrav på utbetalt erstatning, innebærer at en eventuell frifinnelse i gjenåpningssaken i slike tilfeller ikke vil få noen økonomiske konsekvenser for den som ble tilkjent erstatning i den opprinnelige saken. Vedkommende vil derfor etter departementets syn ikke bli «berørt av endringen» dersom det heller ikke av andre grunner er en interesse i å ta del i saken, jf. tvisteloven § 29-8 første ledd andre punktum. Det vil være staten, og ikke motparten i den opprinnelige saken, som vil bli økonomisk berørt av gjenåpningssaken i tilfeller der staten har utbetalt voldserstatning for forholdet og krevd regress fra skadevolder, jf. voldserstatningsloven § 11 første ledd. Etter omstendighetene vil en sak kunne gå som en motpartsløs sak, slik Agder lagmannsretts dom 4. november 2023 er et eksempel på, se punkt 4.2.4, og for øvrig sammenholdt med forslaget som er omtalt i punkt 4.7.7. Retten vil i alle tilfeller måtte prøve av eget tiltak om vilkårene for gjenåpning er oppfylt, jf. tvisteloven § 31-8 andre ledd første punktum.

4.7.4 Tilbakebetaling av utbetalt erstatning

Begrunnelsen for en absolutt frist for begjæring av gjenåpning er først og fremst hensynet til at partene på et tidspunkt må kunne innrette seg og slå seg til ro med dommen, se punkt 4.7.1 over. I saker der det er tilkjent og utbetalt erstatning til skadelidte, må skadelidte kunne sies å ha en sterk interesse i å kunne slå seg til ro med at utbetalingen er endelig når det er gått ti år. Dette vil særlig være tilfelle dersom det er snakk om større erstatningsbeløp som gjør at et tilbakebetalingskrav er vanskelig eller urealistisk å kunne innfri. Det er nærliggende at en utbetalt erstatningssum med årene kan være forbrukt, eller at pengene kan være plassert i bolig eller andre formuesgoder som det vil være vanskelig eller lite rimelig å måtte selge. Der pengene er investert, kan det

også være tilfelle at investeringen har tapt seg i verdi med årene.

Som det er redegjort for i punkt 4.7.1–4.7.3 over, vil rettssikkerhetshensyn i enkelte tilfeller kunne veie så tungt at det vil være urimelig og uønsket at en sivil dom ikke kan gjenåpnes etter ti år. For at hensynet til en part som har innrettet seg etter en utbetalt erstatning, ikke skal være til hinder for å kunne innføre et unntak fra lengstefristen, foreslår departementet en regel om at staten skal dekke eventuelle tilbakebetalingskrav på utbetalt erstatning etter frifinnelse i tilfeller der en sak er gjenåpnet etter mer enn ti år. Forslaget fikk støtte i høringen. Den foreslåtte ordningen er ment å gjelde både i tilfeller av gjenåpning sammen med straffesaken og ved særskilt gjenåpning for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak. En ordning der staten dekker tilbakebetaling av utbetalt erstatning, vil også kunne være av betydning for adgangen til å gi lovendringen tilbakevirkende kraft, se punkt 4.7.6 under.

Advokatforeningen har i sitt hørings svar uttrykt at det også ved gjenåpning i saker der det er gått mindre enn ti år, vil kunne være svært belastende for en skadelidte å bli møtt med et tilbakebetalingskrav, og at det i hvert fall innenfor voldserstatningens område bør vurderes en bestemmelse om at staten i utgangspunktet må holde skadelidte skadesløs ved gjenåpning. Til dette vil departementet bemerke at det allerede etter gjeldende rett vil være staten som vil måtte stå for eventuell tilbakebetaling i saker der det er utbetalt voldserstatning til skadelidte og krevd regress fra skadevolder. Det følger av voldserstatningsloven § 11 første ledd at krav mot skadevolderen eller andre som svarer for skaden, går over på staten i den utstrekning det utbetales erstatning etter loven. I slike tilfeller vil altså ikke en frifinnelse etter gjenåpning i seg selv medføre noen tilbakebetalingsforpliktelse for skadelidte. Statens rett til eventuelt å kreve den utbetalte voldserstatningen tilbakebetalt fra skadelidte reguleres av voldserstatningsloven § 12 første ledd, der det fremgår at Kontoret for voldsoffererstatning kan kreve at erstatningen tilbakebetales dersom den voldsutsatte eller dennes etterlatte «har gitt uriktige opplysninger eller fortiet forhold av betydning for vedtaket».

4.7.5 Begjæring av gjenåpning etter den domfeltes død

I høringsnotatet vurderte departementet om det er behov for at de særlige reglene om hvem som

kan begjære gjenåpning i straffesaker, skal gis anvendelse også for begjæring av gjenåpning av en avgjørelse av et sivilt krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak, og om gjenåpning eventuelt skal kunne besluttes uten at en part har begjært det. Etter reglene i tvisteloven prøves gjenåpningsspørsmålet i sivile saker etter begjæring fra en part. Også i straffesaker er det partene som kan begjære gjenåpning, jf. straffeprosessloven § 389. Er den domfelte død, kan imidlertid «hans ektefelle, slektninger i rett opp- eller nedstigende linje, søsken og arvinger» begjære gjenåpning i hans sted, jf. § 389 andre ledd, jf. § 308. Påtalemyndigheten kan til gunst for domfelte begjære gjenåpning selv om vedkommende er død, jf. § 389 andre ledd, jf. § 309. Når domfelte er død og «særlige grunner» taler for det, kan Gjenopptakelseskommisjonen beslutte gjenåpning også uten at det er begjært, jf. § 394 andre ledd.

Formålet med å gjenåpne en straffesak etter at den domfelte har avgått med døden, er at en frifinnelse vil innebære en renavasking av tiltalte. Dersom det i straffesaken er pådømt et sivilt krav, vil det etter departementets syn i enkelte tilfeller kunne være et tilsvarende behov for å kunne avsi frifinnende dom også for eventuelle sivile krav for å sikre en fullstendig renavasking og eventuell restitusjon. Departementet foreslår derfor at avdødes ektefelle, slektninger i opp- eller nedstigende linje, søsken og arvinger skal gis adgang til å begjære gjenåpning også av en avgjørelse av et sivilt krav. For de nevnte personene som kan stå den avdøde nær, kan det både av ideelle og andre grunner være behov for at den avdøde blir frifunnet for de sivile kravene. I lys av at ingen av høringsinstansene har tatt til orde for det i høringsnotatet, vurderer departementet det slik at det ikke er behov for å gi påtalemyndigheten en tilsvarende anledning til å begjære gjenåpning for sivile krav.

I høringsnotatet stilte departementet spørsmålet om det ved en eventuell adgang for etterlatte til å begjære gjenåpning for sivile krav likevel vil være behov for en lengstefrist for gjenåpning for å unngå at rettsvesenet vil kunne bli belastet med gjenåpning av veldig gamle saker som det vil være lite hensiktsmessig at behandles i rettsvesenet på ny. Ingen høringsinstanser har uttalt seg om dette i høringsnotatet. Departementet opprettholder vurderingen i høringsnotatet av at det antakelig ikke vil være noe stort praktisk behov for en slik regel, og foreslår derfor ingen lengstefrist for disse tilfellene.

4.7.6 Tilbakevirkende kraft for unntaket fra lengstefristen

Ved innføring av et unntak fra lengstefristen for å begjære gjenåpning vil det kunne komme opp saker der lengstefristen har begynt å løpe, men ennå ikke er utløpt ved lovens ikrafttredelse. Det vil ikke innebære noen form for tilbakevirkning i strid med Grunnloven § 97 at lovendringen gis virkning for slike saker, se Rt. 2010 side 1091 avsnitt 39 og punkt 4.3.3 over.

Departementet mener at unntaket også bør gis anvendelse for enkelte saker der tiårsfristen for å begjære gjenåpning er utløpt før lovendringen trer i kraft, fordi gjenåpning etter sin natur kan gjelde forhold som ligger langt tilbake i tid. Det er for erstatningsdommer som begjæres gjenåpnet til gunst for den erstatningsdømte, at departementet ser et behov for dette.

Lovforslaget er rammet inn på en måte som i stor grad vil begrense de urimelige utslagene av at et unntak fra lengstefristen ved gjenåpning til gunst for den erstatningsdømte gis virkning tilbake i tid. Departementet viser til at det foreslås en ordning der staten dekker eventuelle tilbakebetalingskrav for utbetalt erstatning i saker der det mer enn ti år etter at kravet ble pådømt, blir begjært gjenåpning for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak, se punkt 4.7.4 over. Denne innretningen vil i stor grad forhindre de urimelige utslagene som en virkning tilbake i tid ellers ville hatt for erstatningskrav mellom private parter som er avgjort ved en rettskraftig dom. En gjenåpningssak som potensielt leder til en frifinnelse av den erstatningsdømte, vil riktignok kunne utgjøre en belastning for skadelidte, frata skadelidte den symbolske verdien av erstatningsdommen og gå på bekostning av skadelidtes mer abstrakte interesse i at rettsforholdet er endelig avgjort og bindende. Disse interessene oppveies imidlertid etter departementets syn av den erstatningsdømtes interesse i å få opphevet en uriktig og belastende erstatningsdom. Departementet foreslår på denne bakgrunnen at unntaket fra lengstefristen som her foreslås, bør gis virkning tilbake i tid for erstatningsdommer som begjæres gjenåpnet til gunst for den erstatningsdømte. Grunnloven § 97 vurderes ikke å være til hinder for dette.

Det vil kunne være tilfeller der den erstatningsdømte ennå ikke har betalt erstatningen, eller bare har betalt delvis, når det er gått ti år etter sakens avgjørelse. Departementet antar imidlertid at den skadelidte normalt vil ha fått utbetalt voldserstatning i slike tilfeller. Hvis det ikke er tilfellet, må det antas at et eventuelt krav

mot den erstatningsdømte som regel vil være for-eldet. Det kan likevel ikke ses helt bort fra at den skadelidte fremdeles vil kunne ha et krav mot den erstatningsdømte etter ti år. Dette bør etter departementets vurdering ikke utelukke gjenåpning dersom vilkårene for det ellers er oppfylt. Den erstatningsdømtes behov for å bli renvasket gjennom frifinnelse for erstatningskravet må her veie tyngre enn skadelidtes mulige, men usikre, forventning om en fremtidig utbetaling.

4.7.7 Forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget

Når sivile krav fremmes i forbindelse med en straffesak, omfatter forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget også behandlingen av disse kravene. Det samme må gjelde dersom sivile krav behandles på ny sammen med en gjenåpnet straffesak, se forutsetningsvis straffeprosessloven § 400 første ledd første punktum. Det er imidlertid ingen bestemmelse i straffeprosessloven som fastsetter at forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget omfatter gjenåpningssaken når avgjørelser av sivile krav begjæres gjenåpnet særskilt. Forslaget i høringsnotatet om å innføre en regel om at forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget omfatter gjenåpningssaken også når den gjenåpnes særskilt, fikk støtte i høringen. En slik regel gir etter departementets syn god sammenheng med regelen i straffeprosessloven § 100 tredje ledd om at opp-

nevningen som forsvarer omfatter fortsatt behandling av og særskilt anke over sivile krav etter tvistelovens regler i saker der det er oppnevnt bistandsadvokat, samt den tilsvarende regelen i straffeprosessloven § 107 e om bistandsadvokatoppdraget. Det foreslås derfor å tilføye en bestemmelse om at reglene i § 100 tredje ledd og § 107 e skal gjelde tilsvarende ved særskilt gjenåpning. Endringen vil gjelde for alle sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak, også dersom avgjørelsen begjæres gjenåpnet før det er gått ti år.

Når det gjelder juridisk bistand til selve gjenåpningsbegjæringen, vurderer departementet det slik at regelen i straffeprosessloven § 100 andre ledd første punktum om at retten kan oppnevne offentlig forsvarer når «særlige grunner» taler for det, i tilstrekkelig grad ivaretar behovet for juridisk bistand dekket av det offentlige. Det vises til den tilsvarende muligheten etter straffeprosessloven § 397 andre ledd første punktum til å få oppnevnt forsvarer under Gjenopptakelseskommissjonens behandling i straffesaker. I lys av Advokatforeningens høringsinnspill finner departementet grunn til å nevne at oppnevning av forsvarer og bistandsadvokat etter de skjønsmessige reglene i straffeprosessloven § 100 andre ledd første punktum og § 107 a tredje ledd etter forholdene også vil kunne være aktuelt i gjenåpningssaker der det ikke var oppnevnt bistandsadvokat i den opprinnelige straffesaken.

5 Økonomiske og administrative konsekvenser

5.1 Plikten til å oppgi navn og andre opplysninger i saker med sperret adresse mv.

Innføringen av tvisteloven § 36-6 a om innledning til vitneavhør mv. i saker hvor det er truffet vedtak om eller som omhandler skjult adresse etter barnevernsloven, forutsatte at det ble utviklet en tjeneste som åpner for elektronisk utveksling av data med domstolens saksbehandlingssystem (LOVISA) for sikker, digital registrering av anonyme vitner, se Prop. 34 L (2022–2023) punkt 14.4 side 128. Domstoladministrasjonen foretok disse endringene i 2023 slik at de var på plass ved ikrafttredelsen av lovendringen 1. januar 2024. Etter dialog med Domstoladministrasjonen legger departementet til grunn at en utvidelse av denne løsningen slik at den kan gjelde i alle sivile saker, i tråd med lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd, vil kunne kreve noe mer arbeid, men det antas at en slik utvidelse ikke vil medføre vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser.

Etter dialog med Domstoladministrasjonen legger departementet videre til grunn at lovforslaget § 24-8 nytt tredje ledd ikke vil ha administrative konsekvenser for Domstoladministrasjonen i form av utvikling av rutiner for å kontrollere om adresser er graderte i Folkeregisteret, som Skattedirektoratet har reist spørsmål om i høringen.

5.2 Unntak fra lengstefristen for å begjære gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak

Overordnet er det departementets vurdering at unntaket fra lengstefristen for å begjære gjenåpning i sivile saker vil være relevant for et svært lite antall saker. Vurderingen baserer seg på at bakgrunnen for forslaget er å fange opp de få enkeltsakene hvor dagens regelverk slår spesielt uheldig ut. Departementet antar derfor at forsla-

get vil ha begrensede økonomiske og administrative konsekvenser. Det er krevende å tallfeste anslag for antall saker, og dermed også eventuelle økonomiske konsekvenser for staten. En viss ekstra usikkerhet knytter seg til at reglene er foreslått å ha tilbakevirkende kraft. Departementet forsøker likevel i det følgende å skissere en noe mer detaljert beskrivelse av forslaget antatte konsekvenser.

For unntaket fra lengstefristen i saker der straffesaken gjenåpnes, se punkt 4.7.2 over, kan saksmengden fra Gjenopptakelseskommisjonen gi en indikasjon. Kommisjonen har i perioden 2004–2022 mottatt 3 307 begjæringer og gjenåpnet 477 saker. Av disse er det kun et lite mindretall som gjenåpnes ti år etter at avgjørelsen ble avsagt. Når det gjelder eventuelle økonomiske konsekvenser for staten, vil forslaget kunne gi noen økte utgifter i de få enkeltsakene dette vil gjelde, i første rekke i form av eventuell dekning av tilbakebetaling av utbetalt erstatning, herunder i saker der staten tidligere har krevd regress fra skadevolder.

Når det gjelder unntaket som skal gjelde for avgjørelser av sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak, og som begjæres gjenåpnet særskilt, se punkt 4.7.3 over, vurderer departementet det slik at det bare helt unntaksvis vil komme til anvendelse. Tall som departementet har hentet inn fra Domstoladministrasjonen, viser at det er svært få sivile saker som gjenåpnes hvert år. Det foreslåtte unntaket kan dermed antas å få meget begrensede økonomiske konsekvenser. I disse sakene vil det antakelig i de fleste tilfeller allerede ha vært utbetalt voldserstatning fra staten til fornærmede eller etterlatte, og det vil variere hvorvidt det er krevd regress av skadevolder. Forslaget om at forsvarer- og bistandsadvokatoppdraget skal dekke gjenåpningssaker etter begjæring om særskilt gjenåpning, se punkt 4.7.7 over, vil kunne gi noen økte utgifter i de trolig meget få enkeltsakene dette vil gjelde.

6 Merknader til de enkelte bestemmelsene

6.1 Endringer i straffeprosessloven

Til § 100

Tredje ledd er nå regulert ved en opplisting i bokstav a til c av hva oppnevning som forsvarer også omfatter i saker hvor den fornærmede har bistandsadvokat. *Bokstav a og b* viderefører nåværende tredje ledd.

I *bokstav c* tilføyes det en regel om at oppnevningen som forsvarer også omfatter ny prøving av sivile krav som er fremmet i en straffesak, når retten har besluttet at saken skal gjenåpnes særskilt, jf. forslaget til § 435 andre ledd. Det vises til merknaden til § 435 nedenfor for en nærmere redegjørelse for hvilke krav som omfattes. For juridisk bistand til selve gjenåpningsbegjæringen kan retten oppnevne forsvarer etter de skjønsmessige reglene i § 100 andre ledd når vilkårene for det er oppfylt, se til sammenligning Gjenopptakelseskommissjonens adgang til å oppnevne offentlig forsvarer under kommissjonens behandling etter § 397 andre ledd. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 4.7.7.

Til § 107 e

Bestemmelsen er nå regulert ved en opplisting i bokstav a til c av hva oppnevning som bistandsadvokat også omfatter. *Bokstav a og b* viderefører nåværende § 107 e.

I *bokstav c* tilføyes det en regel om at oppnevningen som bistandsadvokat også omfatter ny prøving av sivile krav som er fremmet i en straffesak, når retten har besluttet at saken skal gjenåpnes særskilt, jf. forslaget til § 435 andre ledd. Det vises til merknaden til § 435 nedenfor for en nærmere redegjørelse for hvilke krav som omfattes. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 4.7.7.

Til § 434

Nytt åttende ledd viderefører gjeldende § 435 første ledd første punktum med noen mindre språklige endringer og er ikke ment å innebære noen

realitetsendringer. Reglene om anke mot avgjørelser av sivile krav fremgår nå samlet i § 434.

Til § 435

Paragrafen gjelder gjenåpning av avgjørelser av sivile krav. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 4.7.1 til 4.7.6.

Bestemmelsen er ny og gir en samlet regulering av gjenåpning for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak, jf. straffeprosessloven § 3. Bestemmelsen omfatter sivile krav som er avgjort i straffeprosessens former. Den omfatter også sivile krav som er avgjort i sivilprosessens former etter først å ha vært fremmet etter straffeprosessloven §§ 427 eller 428, men der retten har nektet kravet forfulgt etter § 427 femte ledd eller § 428 tredje ledd. Det samme gjelder der retten bare har avsagt dom for den delen av et sivilt krav som den har funnet godtgjort etter § 432 første ledd, og der sak om restkravet deretter er reist etter reglene i tvisteloven, jf. fjerde ledd. Sivile krav som er avgjort i sivilprosessens former etter en særskilt anke etter straffeprosessloven § 435 første punktum, er også omfattet. Derimot omfattes ikke avgjørelser i sivile saker som er reist etter tvisteloven, selv om kravet er begrunnet i de samme forhold som danner grunnlag for en siktelse mot den påstått ansvarlige, se til sammenligning HR-2016-210-U avsnitt 11.

Første ledd angir at en part ved gjenåpning av straffesaken kan kreve at avgjørelsen av sivile krav gjenåpnes til ny prøving, så lenge vilkårene i §§ 427 til 433, jf. § 434 første ledd, er oppfylt. Bestemmelsen medfører at det er vilkårene for gjenåpning i straffeprosessloven som gjelder i disse tilfellene, og ikke vilkårene for gjenåpning etter tvisteloven kapittel 31, herunder fristene i tvisteloven § 31-6. Endringen innebærer en gjeninnføring av en bestemmelse som gjaldt frem til en lovendring 7. mars 2008, se punkt 4.2.1 over, med den forskjellen at det ikke lenger skal gjelde noen lengstefrist på ti år. Ordningen er ment å skulle praktiseres på samme måte som før lovendringen i 2008, noe som betyr at en begjæring

om at det sivile kravet skal behandles på ny, fremsettes etter reglene i §§ 427 og 428 for den domstolen som er utpekt til å behandle saken etter at Gjenoptakelseskommissjonen har besluttet gjenåpning av straffesaken.

Andre ledd første punktum viderefører gjeldende § 435 andre punktum, og fastsetter at gjenåpning av avgjørelser av sivile krav som gjenåpnes uten at selve straffesaken gjenåpnes (særskilt gjenåpning), følger tvistelovens regler. *Andre punktum* innfører et unntak fra lengstefristen i tvisteloven § 31-6 andre ledd. De øvrige fristene i tvisteloven § 31-6 første ledd vil fortsatt gjelde.

Tredje ledd fastsetter ved en henvisning til straffeprosessloven § 308 at dersom den erstatningsdømte er død, kan vedkommendes ektefelle, slektninger i rett opp- eller nedstigende linje, søsken og arvinger begjære gjenåpning i den avdøde sted. Bestemmelsen gjelder både ved gjenåpning sammen med straffesaken, jf. første ledd, og ved særskilt gjenåpning, jf. andre ledd.

Fjerde ledd regulerer tilfellene der det foreligger et tilbakebetalingskrav for utbetalt erstatning i gjenåpningssaker som ender med frifinnelse for et sivilt krav, og der gjenåpning ble begjært mer enn ti år etter at kravet ble pådømt. Bestemmelsen fastsetter at staten i slike tilfeller skal dekke tilbakebetalingen. Ordningen gjelder både ved gjenåpning sammen med straffesaken, jf. første ledd, og ved særskilt gjenåpning, jf. andre ledd. Avgrensningen til ti år gjenspeiler lengstefristen for gjenåpning i sivile saker etter tvisteloven § 31-6, som det ved endringene i § 435 første og andre ledd gjøres unntak fra for sivile krav som er fremmet i forbindelse med en straffesak. Kravet om tilbakebetaling av utbetalt erstatning rettes mot staten ved Justis- og beredskapsdepartementet. Bestemmelsen pålegger staten å dekke tilbakebetaling av utbetalt erstatning der det foreligger et slikt tilbakebetalingskrav, men regulerer ikke når det vil være tilfelle. Hvorvidt det foreligger et tilbakebetalingskrav, vil reguleres av obligasjonsrettslige regler om tilbakebetalingsforpliktelser.

6.2 Endringer i tvisteloven

Til § 13-6

Etter *første ledd nytt andre punktum* skal opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter tvisteloven § 24-8 tredje ledd, ikke føres inn i rettsboken. Det samme gjelder opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter tvisteloven § 24-8 andre ledd. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 3.6.

Til § 14-1

Andre ledd nytt andre punktum slår fast at innsynsretten ikke gjelder så langt det er nødvendig for å ivareta formålet med en beslutning etter tvisteloven § 24-8 tredje ledd. Bestemmelsen skal sikre at den som vedtaket skal beskytte mot, heller ikke gjennom innsynsretten etter tvisteloven § 14-1 første ledd skal kunne gjøre seg kjent med opplysninger som gis skriftlig til retten etter § 24-8 tredje ledd, eller andre opplysninger som kan si noe om hvor den trusselutsatte eller barnet bor. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 3.6.

Til § 24-8

Nytt tredje ledd gir retten adgang til å beslutte at opplysninger som nevnt i tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, bare skal gis skriftlig til retten. Bestemmelsen gjelder tilsvarende for partsavhør, jf. tvisteloven § 23-2 andre ledd fjerde punktum. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 3.6.

Første punktum slår fast at vilkåret for å beslutte at opplysninger bare skal gis skriftlig til retten, er at det er nødvendig for å ivareta formålet med et vedtak om sperret adresse etter folkeregisterloven § 10-4, et vedtak om fiktiv identitet etter politiloven § 14 a eller et vedtak om skjult adresse etter barnevernsloven, se barnevernsloven § 7-2 tredje ledd, § 6-6 andre ledd tredje punktum, § 4-5 tredje ledd og § 4-2 andre ledd.

Vurderingen av om det er nødvendig for å ivareta formålet med det aktuelle vedtaket at opplysninger bare gis skriftlig til retten, beror på risikoen for at den trusselutsatte eller barnets lokasjon ellers vil kunne bli gjort kjent for den eller de som vedtaket skal beskytte mot. Dersom trusselutøveren eller barnets foreldre er part i saken og til stede i retten, vil det regelmessig være nødvendig for å ivareta formålet med vedtaket at den trusselutsatte, barnet eller de som utøver omsorgen for det, ikke oppgir nytt navn og andre opplysninger som kan avsløre adressen åpent i retten. Det samme gjelder for vitner som ved å oppgi navn eller andre opplysninger kan si noe om hvor den trusselutsatte eller barnet bor. Det vil generelt være nødvendig for å ivareta formålet med vedtaket at den trusselutsatte, barnet eller de som utøver omsorgen for det, ikke oppgir opplysning om bopelen åpent i retten.

Andre punktum fastsetter at adgangen etter første punktum til å beslutte at navn og andre opplysninger bare skal gis skriftlig til retten, også

gjelder i barnevernssaker som omhandler skjult adresse etter barnevernsloven. Bestemmelsen er ment å gjelde for barnevernssaker som omhandler spørsmålet om barnet skal plasseres på skjult adresse, men hvor det ikke allerede er truffet vedtak om dette, som tidligere var regulert i tvisteloven § 36-6 a, se Prop. 34 L (2022–2023) punkt 7.5 side 65. Det vises for øvrig til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 3.6.

Med «retten» menes den samlede rett dersom spørsmålet oppstår under hovedforhandlingen, mens forberedende dommer treffer avgjørelsen under saksforberedelsen, jf. tvisteloven § 19-2 andre ledd. Avgjørelsesformen er beslutning, jf. tvisteloven § 19-1 tredje ledd bokstav a, eller kjennelse etter § 19-1 andre ledd bokstav d.

Tredje punktum fastsetter at det ikke kan treffes beslutning etter første og andre punktum dersom det vil medføre vesentlige betenkeligheter av hensyn til en parts mulighet for å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis, sml. tvisteloven § 1-1 andre ledd andre strekpunkt. Bestemmelsen er ment å være en snever sikkerhetsventil for tilfeller der det vil innebære et uforholdsmessig inngrep i retten til kontradiksjon at vitnets identitet ikke gjøres kjent. Ved vurderingen av om det vil medføre vesentlige betenkeligheter at opplysningene bare gis skriftlig til retten, vil det sentrale spørsmålet være hvilken betydning kunnskap om vitnets identitet vil ha for partens mulighet til å imøtegå bevisverdien av vitneforklaringen.

Dersom det skulle være tilfelle at et vitne har en tilknytning til en av partene og kan ha spesielle motiver eller interesser som kan påvirke vitneforklaringen, vil det kunne være av særlig betydning for muligheten til å imøtegå bevisverdien av vitneforklaringen at vitnets identitet er kjent. Det antas at det er under slike spesielle omstendigheter at det vil kunne medføre vesentlige betenkeligheter av hensyn til en parts mulighet for å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis at opplysningene om vitnets identitet bare gis skriftlig til retten. Det vises for øvrig til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 3.6.

Nåværende tredje og fjerde ledd blir nytt fjerde og femte ledd.

Til § 24-9

Nytt sjette ledd kommer til anvendelse dersom retten har besluttet at opplysninger som nevnt i tvisteloven § 24-8 første ledd første punktum, bare skal gis skriftlig til retten etter § 24-8 tredje ledd.

Bestemmelsen fastsetter at retten på samme vilkår kan beslutte at det skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig ved gjennomføringen av vitneavhøret. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 3.6.

Vilkåret for å beslutte at det skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig, er at det er nødvendig for å ivareta formålet med vedtaket om sperret adresse etter folkeregisterloven § 10-4, vedtaket om fiktiv identitet etter politiloven § 14 a eller vedtaket om skjult adresse etter barnevernsloven, jf. tvisteloven § 24-8 tredje ledd første og andre punktum.

Departementet legger til grunn at iverksetting av fysiske eller tekniske tiltak som utgangspunkt kun vil være nødvendig for å ivareta formålet med det aktuelle vedtaket dersom den eller de som vedtaket skal beskytte mot, eller andre med tilknytning til vedkommende, er til stede i retten. For øvrig vil relevante momenter i nødvendighetsvurderingen blant annet kunne være risikoen for at vitnet ellers vil kunne identifiseres og hvor sterk tilknytningen mellom vitnet og den trusselutsatte eller barnet er. Det beror på en konkret vurdering i den enkelte saken hvorvidt det i tillegg til at vitnets navn og andre opplysninger ikke oppgis åpent i retten, er nødvendig med ytterligere tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig.

Når det gjelder aktuelle tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig, vises det til Ot.prp. nr. 40 (1999–2000) punkt 7.3.5 side 115–116 om adgangen til å beslutte at det skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig etter straffeprosessloven § 130 a tredje ledd bokstav c.

Retten kan beslutte at avhøret skal gjennomføres som fjernavhør etter reglene i tvisteloven § 21-10. Adgangen til å beslutte at det skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak ved gjennomføringen av vitneavhøret etter nytt sjette ledd, gjelder også når retten har besluttet at avhøret skal gjennomføres som fjernavhør.

Til § 36-6 a

Bestemmelsen oppheves. Bestemmelsens innhold er i all hovedsak videreført i tvisteloven § 24-8 tredje ledd, § 24-9 sjette ledd, § 13-6 første ledd andre punktum og § 14-1 andre ledd andre punktum. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 3.6.

6.3 Endringer i barnevernsloven

Til § 14-18

I første ledd bokstav c er henvisningen til tvisteloven § 36-6 fjernet som følge av at bestemmelsen oppheves. Det vises til de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 3.6.

6.4 Endringer i naturskadeforsikringsloven

Til § 1

Nytt første ledd fjerde punktum gir forskriftshjemmel for å fastsette hva som skal regnes som bolighus eller fritidshus, for så vidt gjelder hagedekningen. Hagedekningen innebærer at forsikringen omfatter naturskader på hage, hageanlegg og gårdsplass oppad begrenset til fem dekar, inkludert den delen av en tilførselsvei som ligger innenfor hagen, hageanlegget og gårdsplassen, dersom den forsikrede tingen er et bolighus eller fritidshus, se første ledd tredje punktum.

Forskriftshjemmelen gir hjemmel for definisjonen av bolighus og fritidshus i forskrift 26. januar 2024 nr. 111 om naturskadeforsikring § 5 første ledd, for så vidt definisjonen gjelder hagedekningen. Den samme definisjonen gjelder i dag for relokalisering av bolighus eller fritidshus etter naturskadeforsikringsloven § 1 tredje til femte ledd, se forskrift 21. desember 1979 nr. 3420 om instruks for Norsk Naturskadepool § 3 fjerde ledd.

6.5 Endringer i endringslov til naturskadeforsikringsloven

Til § 4

I endringsloven § 4 femte ledd *andre punktum* foreslås det en forskriftshjemmel om Norsk natur-

skadepools rapportering og om forholdet til Landbruksdirektoratet og Klagenemnda for naturskadesaker. Det er gitt regler om poolens skaderapportering overfor medlemmene i forskrift 26. januar 2024 nr. 111 om naturskadeforsikring § 27 og om forholdet til Landbruksdirektoratet og Klagenemnda for naturskadesaker i forskriften kapittel 9 og § 35 første ledd annet punktum.

I tredje punktum foreslås det en forskriftshjemmel om medlemmenes plikt til å gi opplysninger og til å rapportere om skader til poolen. Det er gitt regler om medlemmenes opplysningsplikt og skaderapportering i naturskadeforsikringsloven §§ 25 og 26, se også § 39 femte ledd.

I hovedsak innebærer disse forskriftsbestemmelsene en forskriftsfesting av gjeldende praksis i poolen.

6.6 Avsluttende bestemmelser

Til overgangsbestemmelsen

Bestemmelsen gir Kongen myndighet til å gi nærmere overgangsregler til lovendringene. I tillegg fastsettes det en overgangsregel for endringene i straffeprosessloven § 435, som gjelder bestemmelsens virkning i tid. Etter overgangsbestemmelsen gjelder endringen for saker som blir begjært gjenåpnet etter lovens ikraftsetting, med mindre fristen etter tvisteloven § 31-6 andre ledd løp ut før dette tidspunktet. For erstatningskrav som er begjært gjenåpnet til gunst for den erstatningsdømte etter ikraftsettingen, gis endringene likevel virkning selv om fristen etter tvisteloven § 31-6 andre ledd løp ut før dette tidspunktet. Grunnloven § 97 vurderes ikke å være til hinder for at loven gis virkning tilbake i tid for disse tilfellene, se de alminnelige merknadene til forslaget i punkt 4.7.6.

Justis- og beredskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i tvisteloven og straffeprosessloven mv. (gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak mv.).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i tvisteloven og straffeprosessloven mv. (gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak mv.) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i tvisteloven og straffeprosessloven mv. (gjenåpning for sivile krav fremmet i en straffesak mv.)

I

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 100 tredje ledd skal lyde:

I saker hvor den fornærmede har bistandsadvokat, omfatter oppnevning som forsvarer også

- a. fortsatt behandling av sivile krav etter tvistelovens regler, jf. § 434 syvende ledd,
- b. særskilt anke over sivile krav etter tvistelovens regler, jf. § 434 åttende ledd,
- c. ny prøving av sivile krav i gjenåpningssak etter tvistelovens regler, jf. § 435 annet ledd.

§ 107 e skal lyde:

§ 107 e

Oppnevning som bistandsadvokat omfatter også

- a. fortsatt behandling av sivile krav etter tvistelovens regler, jf. § 434 syvende ledd,
- b. særskilt anke over sivile krav etter tvistelovens regler, jf. § 434 åttende ledd,
- c. ny prøving av sivile krav i gjenåpningssak etter tvistelovens regler, jf. § 435 annet ledd.

§ 434 nytt åttende ledd skal lyde:

Særskilt anke mot avgjørelser av sivile krav følger tvistelovens regler.

§ 435 skal lyde:

§ 435

Ved gjenåpning av straffesaken kan en part på samme vilkår som nevnt i § 434 første ledd kreve at avgjørelsen av sivile krav gjenåpnes til ny prøving.

Gjenåpning av avgjørelsen av sivile krav i andre tilfeller følger tvistelovens regler. Fristen i tvisteloven § 31-6 annet ledd gjelder likevel ikke.

Reglene i § 308 gjelder tilsvarende.

Ender gjenåpningssaken med frifinnelse for et sivilt krav, skal et tilbakebetalingskrav for utbetalt erstatning dekkes av staten dersom gjenåpning ble begjært mer enn ti år etter at kravet ble pådømt.

II

I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister gjøres følgende endringer:

§ 13-6 første ledd nytt andre punktum skal lyde:

Opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter § 24-8 annet eller tredje ledd, skal ikke føres inn i rettsboken.

§ 14-1 andre ledd nytt andre punktum skal lyde:

Innsynsretten gjelder heller ikke så langt det er nødvendig for å ivareta formålet med en beslutning etter § 24-8 tredje ledd.

§ 24-8 nytt tredje ledd skal lyde:

(3) *Retten kan beslutte at opplysninger som nevnt i første ledd første punktum bare skal opplyses skriftlig til retten når det er nødvendig for å ivareta formålet med et vedtak om sperret adresse etter folkeregisterloven § 10-4, fiktiv identitet etter politiloven § 14 a eller skjult adresse etter barnevernsloven. Det samme gjelder i barnevernssaker som omhandler skjult adresse. Retten kan ikke treffe beslutning etter første og annet punktum dersom det vil medføre vesentlige betenkeligheter av hensyn til en parts mulighet for å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis.*

Nåværende tredje og fjerde ledd blir nytt fjerde og femte ledd.

§ 24-9 nytt sjettede ledd skal lyde:

(6) *Retten kan på samme vilkår som etter § 24-8 tredje ledd beslutte at det ved gjennomføringen av vitneavhøret skal settes i verk fysiske eller tekniske tiltak for å holde vitnets identitet hemmelig.*

§ 36-6 a oppheves.

III

I lov 18. juni 2021 nr. 97 om barnevern skal § 14-18 første ledd bokstav c lyde:

- c. kapittel 24 om vitnebevis

IV

I lov 16. juni 1989 nr. 70 om naturskadeforsikring skal § 1 første ledd nytt fjerde punktum lyde:

Kongen kan i forskrift gi regler om hva som skal regnes som bolighus eller fritidshus.

V

I lov 17. juni 2022 nr. 59 om endringer i naturskadeforsikringsloven mv. del I skal naturskadeforsikringsloven § 4 femte ledd andre og nytt tredje punktum lyde:

Kongen kan i forskrift også gi nærmere bestemmelser om skadepoolens virksomhet, herunder formål, organisasjon, offentlighet, premiefastsettelse, *gjenforsikring, rapportering og forholdet til Landbruksdirektoratet og Klagenemnda for naturskadesaker. Kongen kan i forskrift også gi regler om*

medlemmenes plikt til å gi opplysninger og til å rapportere om skader til poolen.

VI

1. Loven gjelder fra den tiden Kongen bestemmer. De enkelte bestemmelsene kan settes i kraft til ulik tid.
2. Kongen kan gi nærmere overgangsregler. Endringene i straffeprosessloven § 435 gjelder for saker som blir begjært gjenåpnet etter lovens ikraftsetting, med mindre fristen etter tvisteloven § 31-6 annet ledd løp ut før dette tidspunktet. Når en avgjørelse av et erstatningskrav er begjært gjenåpnet til gunst for den erstatningsdømte, skal endringene likevel gis virkning selv om fristen etter tvisteloven § 31-6 annet ledd løp ut før ikraftsettingen.

